

Овај пројекат финансира Европска унија

UEARS

Union of Employers' Associations of
Republika Srpska

Социјални ДИЈАЛОГ

Подршка социјалним партнерима у социјалном дијалогу

АНАЛИЗА ТРЕНДОВА И ПЕРСПЕКТИВА У МЕХАНИЗМИМА И ПОЛИТИКАМА УРЕЂИВАЊА ПЛАТА И МОГУЋНОСТИ ЊИХОВЕ ПРИМЈЕНЕ У РАЗВИЈАЊУ ОДРЖИВИХ ПОЛИТИКА ПЛАТА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

Огњен Ђукић

новембар 2017. године

“Ова публикација је урађена уз помоћ Европске уније. Садржај ове публикације је искључива одговорност Kronauer Consulting (BiH) у конзорцијуму са Eptisa Servicios de Ingenieria S. L. (ESP) и ни у ком случају не представља становишта Европске уније”.

САДРЖАЈ

Сажетак	4
1. Увод.....	7
2. Најнижа плата	8
2.1. Ставови Међународне организације рада и ЕУ институција	8
2.2. Највећи трговински партнери Републике Српске	10
2.3. Висина и кретање најнижих плата у другим земљама	12
2.4. Чиме се треба руководити при утврђивању најниже плате?	15
2.5. Други фактори од утицаја на утврђивање најниже плате у Републици Српској.....	18
3. Прерађивачка индустрија.....	21
3.1. Плате и продуктивност у прерађивачкој индустрији	21
3.2. Цијене у прерађивачкој индустрији - да ли су наши производи потцијењени?.....	26
4. Утицај плата у јавном сектору	28
4.1. Однос између плата у јавном и приватном сектору	28
5. Ефекти повезивања са тржиштем рада ЕУ	31
5.1. Мобилност радне снаге и конвергенција плата и продуктивности на тржишту рада ЕУ	31
6. Плате према куповној моћи	34
6.1. Поређење просјечне плате у БиХ са другим земљама према куповној моћи	34
7. Кориштени извори	37
8. Попис графикана и табела	39

САЖЕТАК

Основни циљ овог документа јесте пружити партнерима у социјалном дијалогу у Републици Српској корисне информације и аналитичку обраду низа тема повезаних са дијалогом о платама и њиховом будућем кретању.

Најнижа плата

Када је у питању утврђивање висине најниже плате, Међународна организација рада (МОР) наглашава значај остваривања баланса између социјалних и економских потреба. То значи да треба узети у обзир потребе радника и њихових породица, али и захтјеве економског развоја и високог нивоа запослености. МОР такође препоручује да минималну плату треба временом прилагођавати.

Праксе утврђивања најнижих плата у ЕУ земљама се разликују, а постоје и земље које немају законски утврђену најнижу плату на нивоу цијеле економије. С друге стране, одређени број земаља користи механизме индексације – везивања кретања најнижих плата за конкретне показатеље. МОР препоручује утврђивање плата на бази чињеница без обзира да ли се ради о индексацији или не – **нивое најнижих плата треба утврдити на темељу пуних консултација те уз изравно учешће социјалних партнера.**

У складу с тим, општи ниво цијена и трошкова живота су фактори који имају највећи утицај на прилагођавање најниже плате, а најчешћи индикатор који се за то користи јесте индекс потрошачких цијена. Други фактори који се често узимају у обзир јесу **продуктивност рада, стопа незапослености и број запослених на које би се односило повећање најниже плате.**

У 2016. години најнижа плата у РС у бруто износу је била 621,9 BAM, од чега се 36,5% издваја за доприносе и порез на доходак. Овај „порески клин“ садржан у најнижој плати (који представља разлику између бруто и нето плате) је висок у поређењу са државама чланицама ЕУ. У складу с тим, **најнижа плата коју прима радник је износила 395 BAM нето.** Узимајући у обзир висине најнижих плата у региону које су на сличном нивоу, као и изразито ниске плате у домаћој прерађивачкој индустрији (52% запослених са платом од 500 BAM или мање), може се закључити да значајнија повећања најниже плате у РС није могуће реализовати кроз једно прилагођавање без адресирања питања општег нивоа плата и других фактора од утицаја, као што је продуктивност. Економија РС још увијек добрим дијелом своју конкурентност и профитабилност црпи из ниско постављених плата, те би свако значајније повећање имало ефекта на трошковну структуру и расподјелу дохотка. У складу с тим, неопходно је да дијалог о најнижој плати буде усклађен са дијалогом о општем нивоу плата и платама у појединачним секторима, али и о реформама које ће допринијети порасту продуктивности домаће економије.

Плате у прерађивачкој индустрији у Републици Српској

Просјечна нето плата у прерађивачкој индустрији је износила 626 BAM у 2016. години, док је преко 50% запослених било регистровано на нето плату испод 500 BAM. У периоду 2010.-2016. је постојао одређени ниво корелације између раста бруто плата са једне стране и раста

продуктивности и инфлације са друге стране. Бруто плате у прерађивачкој индустрији су још увијек изразито ниске.

У поређењу са развијенијим земљама, прерађивачка индустрија у БиХ одваја релативно мањи дио новостворене додатне вриједности на плате радника. Иако постоји значајна разлика у додатној вриједности по запосленом између БиХ и тих земаља, те разлике су ипак мање у односу на разлике у платама.

Цијене производа у прерађивачкој индустрији у односу на друге земље

Цијене домаћих произвођача у прерађивачкој индустрији су у периоду јануар 2013. – април 2017. расле брже од упоредивих цијена у Њемачкој, Италији, Словенији и на нивоу ЕУ. Овај налаз не подржава хипотезу да цијене домаћих произвођача индустријских производа расту спорије од цијена страних произвођача и да се тиме погоршавају услови размјене на штету домаћих произвођача, барем не на нивоу цијеле прерађивачке индустрије. Међутим, овај налаз на негира могућност постојања неповољних односа цијена на штету произвођача из Републике Српске који су евентуално настали у ранијем периоду. Да би се утврдило да ли овакви дебаланси постоје било би потребно поредити номиналне износе цијена на нивоу појединачних сектора, или чак предузећа.

Плате у јавном сектору

У септембру 2017. године, просјечна бруто плата у јавној управи РС била је за 85% већа од просјечне бруто плате у прерађивачкој индустрији. Раније анализе на ову тему сугеришу да овај високи јаз између плата у јавном и приватном сектору, који је знатно виши него у земљама региона, отежава развој здравог преговарања између послодаваца и синдиката у приватном сектору и дестимулише развој предузетништва.

Емиграција радне снаге

У посљедњем периоду се повећао миграциони одлив становништва из РС, што је допринијело паду стварне стопе незапослености са 27,3% у 2013. години на 24,8% у 2016. години. У складу са искуствима других земаља, пад стопе незапослености у РС има ефекат притиска на повећање плата према горе.

Конвергенција плата и продуктивности између држава чланица ЕУ

На нивоу ЕУ примјетан је процес постепене конвергенције плата између држава чланица, који одражава паралелни процес конвергенције у нивоима продуктивности – неразвијеније земље „сустижу“ развијеније земље. Европска комисија сматра да је посљедња економска криза била привремено зауставила овај процес, али су се структурне реформе наставиле и у посљедњем периоду фокусирали на јачање инструмената социјалне помоћи и снижавање опорезивања рада.

Плате на бази куповне моћи

Ако номиналне износе плата у БиХ и другим земљама коригујемо за разлике у цијенама између тих земаља, енормне разлике између плата се донекле ублажавају. На примјер, просјечна плата у Њемачкој је била 5,5 пута већа од просјечне плате у РС у 2015. години. Ако те

плате коригујемо за њихову куповну моћ у датим земљама, онда се тај однос смањује на 2,6. Исти однос би се смањивао на само 1,5 у случају да се обе плате у цијелости потроше на производе и услуге из категорије „Становање, вода, струја, гас и остала горива“ због великих разлика у цијенама у овој категорији производа и услуга.

Да би се стекао осјећај о куповној моћи просјечне плате у другим земљама, корисна је информација да особа у БиХ са платом од 1.931 BAM може купити отприлике исту количину роба и услуга као особа са просјечном платом у ЕУ28, а са 2.213 BAM као особа са просјечном платом у Немачкој.

1. УВОД

Овај документ је израђен уз техничку подршку пројекта „Подршка социјалним партнерима у социјалном дијалогу“ и бави се низом тема повезаних са питањем тренутног стања и перспектива у погледу кретања плата у Републици Српској. Поред основног извора прихода за раднике, плате представљају и један од фактора са највећим утицајем на спољнотрговинску конкурентност домаћих произвођача. У свјетлу негативних демографских трендова, пораста емиграционог одлива и постепеног пада стопе незапослености у Републици Српској, може се рећи да су ове теме добиле додатну димензију значајности и да је о њима потребно разговарати. У складу с тим, циљ документа је пружити једну ширу контекстуалну и информациону подлогу социјалним партнерима у Републици Српској која ће допринијети лакшем усаглашавању ставова у вези тих тема.

Након увода, документ се бави питањем најниже плате и даје преглед ставова Међународне организације рада и ЕУ институција о основним критеријумима везаним за њено утврђивање. У поређењу са Републиком Српском, анализирани су висина и кретање најниже плате у Федерацији БиХ и највећим спољнотрговинским партнерима. Пружен је преглед различитих пракси ЕУ земаља када је у питању начин утврђивања најниже плате, укључујући и моделе аутоматског усклађивања најниже плате уз помоћ математичких формула. Иако је иницијална намјера аутора била да процијени утицај примјене одређеног аутоматског модела на плате у Републици Српској (у смислу броја запослених на које би утицала примјена таквог модела и укупног пораста или пада издатака на плате), ово није било могуће због недостатка детаљнијих података о дистрибуцији радника према висини плата у Републици Српској. У анализи су адресиране и теме повезане са питањем најниже плате, као што је опорезивање рада.

Анализа се бави и питањем плата у прерађивачкој индустрији у контексту упоредних плата у регији и ЕУ као и основних фактора од утицаја, као што су продуктивност и инфлација. Анализа је такође покушала тестирати хипотезу да цијене домаћих произвођача индустријских производа „не прате“ раст, тј. расту спорије од цијена страних произвођача и да се тиме погоршавају услови размјене на штету домаћих произвођача.

У наредном поглављу је обрађено питање утицаја плата у јавном сектору Републике Српске, и великог диспаритета између плата у јавном и приватном сектору, на формирање плата у приватном сектору. Механизми и утицаји емиграције радне снаге из БиХ и процеса конвергенције плата и продуктивности на ЕУ нивоу су укључени у анализу, а на крају је урађено поређење просјечне плате у БиХ са просјечним платама у другим земљама по основу њихове стварне куповне моћи.

2. НАЈНИЖА ПЛАТА

2.1. СТАВОВИ МЕЂУНАРОДНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ РАДА И ЕУ ИНСТИТУЦИЈА

Међународна организација рада (МОР) је једина трипартитна агенција Уједињених нација, која од 1919. године окупља владе, послодавце и раднике 187 држава чланица, да утврђују стандарде рада, развијају политике и осмишљавају програме који промовишу достојан рад за све жене и мушкарце.¹ Као организација са таквим мандатом, МОР кроз своје инструменте (као што су конвенције и препоруке) адресира и питање утврђивања нивоа минималних плата кроз давање основних оквира, принципа и препорука које су глобално примјенљиве.

МОР најнижу плату дефинише као минимални износ плате коју послодавац мора платити радницима за посао који су обавили током одређеног периода, а који се не може смањити колективним уговором или појединачним уговором.²

МОР је још 1970. године донијела Конвенцију о утврђивању најниже плате (енгл. *Minimum Wage Fixing Convention*), која каже сљедеће:

„Елементи који треба узети у обзир приликом одређивања нивоа најниже плате, колико год је то могуће и одговарајуће у односу на националну праксу и услове, укључују:

(а) потребе радника и њихових породица, узимајући у обзир општи ниво плата у земљи, трошкове живота, накнаде за социјално осигурање, и релативни животни стандард других друштвених група;

(б) економске факторе, укључујући захтјеве економског развоја, нивое продуктивности и пожељност постизања и одржавања високог нивоа запослености.“³

Иако су наведени елементи доста уопштени, може се видјети да постоји **нагласак на остваривању баланса између социјалних и економских потреба у једној земљи**. Овакав приступ комбинује социјалне и економске факторе како би се пронашао ниво који користи и запосленима и друштву без производње негативних ефеката. Балансиран приступ се наглашава јер најнижа плата представља редистрибутивни алат који производи користи али и трошкове. Ако је постављена сувише ниско, најнижа плата има ограничен ефекат у заштити радника и њихових породица од претјерано ниских плата или сиромаштва. Ако је постављено превисоко, онда ће бити тешко проводива и/или ће имати негативне ефекте на запошљавање.⁴

Препорука о утврђивању најнижих плата МОР-а бр.135 из 1973. године додатно наводи:

„11. Најниже стопе плата треба временом прилагођавати како би се узеле у обзир промјене у трошковима живота и другим економским условима.

¹ Извор: <http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/lang--en/index.htm>.

² Извор: http://www.ilo.org/global/topics/wages/minimum-wages/definition/WCMS_439072/lang--en/index.htm.

³ C131 - Minimum Wage Fixing Convention, 1970 (No. 131), ILO.

⁴ Међународна организација рада, *Minimum Wage Policy Guide: Chapter 5 – Setting and adjusting minimum wage levels*.

12. У ту сврху, може бити вршена ревизија најнижих стопа плата у односу на трошкове живота и друге економске услове или у редовним интервалима или кад год се такав преглед сматра одговарајућим у свјетлу варијације индекса трошкова живота.⁵

Иако је утврђивање најнижих плата у надлежности појединачних земаља чланица Европске уније, европске институције се у домену својих надлежности такође баве овим питањем. Након недавне економске кризе у Европи, плате су постале једно од главних питања европске економске политике. Усвајањем тзв. „Евро-плус пакта“ у марту 2011. године, плате су званично проглашене главним инструментом прилагођавања економских неравнотежа и националне конкурентности у Европи. Према Европској комисији, „реформе на тржишту рада, а нарочито механизми за утврђивање плата морају осигурати ефикасно прилагођавање трошкова рада како би се олакшала апсорпција макроекономских неравнотежа и смањила незапосленост“. Исти став је преузео и Међународни монетарни фонд (ММФ), који захтијева давање приоритета структурним реформама на тржишту рада као главном предуслову за економски опоравак у Европи. Политике везане за отклањање посљедица економске кризе су добрим дијелом биле усмјерене на обуздавање раста или снижавања плата у циљу подршке економском опоравку. У складу с тим, најниже плате су у великом броју држава чланица ЕУ постављене на релативно ниском нивоу и тиме не спрјечавају постојање сектора са изразито ниским платама.⁶

Током 1990-их, Савјет Европе је дефинисао праг за „фер накнаду“ (енгл. *fair remuneration*) у нето износу од најмање 60% просјечне нето плате у једној земљи. Концепт накнаде односи се на накнаду - било монетарну или у натури - коју послодавац плаћа раднику за радно вријеме или рад.⁷ Савјет Европе врши оцјене усклађености са правом на правичну накнаду у земљама које су ратификовале ову одредбу Европске социјалне повеље користећи овај праг од 60%. Према оцјени из 2010. године, било је само пет европских земаља које су испуниле овај критеријум: Француска, Малта, Данска, Норвешка и Шведска.⁸

У неким земљама (нпр. у Шпанији, Португал, Пољска, Румунија) постигнути су споразуми о значајнијим повећањима најниже плате у другој половини 2000-их. Обично су ови споразуми садржавали циљ да најнижа плата постане најмање 50% просјечне плате. У случају Шпаније, чак се и експлицитно спомињао наведени праг из Европске социјалне повеље. Међутим, током посљедње економске кризе већина земаља је зауставила политику прилагођавања најнижих плата. Једини изузетак био је Словенија, гдје је 2010. године национална најнижа плата повећана за више од 30% како би била подигнута значајно изнад нивоа за преживљавање (енгл. *subsistence wage*). Европски парламент се вратио на ово питање 2007. године када је примијетио да је у многим земљама ЕУ „најнижа зарада постављена врло ниско или испод нивоа егзистенције“. У 2008. позвао је „Савјет да се сложи с циљем за најниже плате... да обезбиједе накнаду од најмање 60% релевантне ...просјечне плате“. У 2010. години Европски парламент је закључио „да сваки радник треба да има пристојну зараду за живот“ и навео да „плата од које се живи мора увијек бити изнад прага сиромаштва“.⁹ Праг сиромаштва за једну

⁵ Извор: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:312280:NO.

⁶ Schulten, T. (2012). *European minimum wage policy: A concept for wage-led growth and fair wages in Europe*, *International Journal for Labor Research*.

⁷ Савјет Европе (2008), *Digest of the Case Law of the European Committee of Social Rights*.

⁸ Schulten, T. (2012). *European minimum wage policy: A concept for wage-led growth and fair wages in Europe*, *International Journal for Labor Research*.

⁹ Ibid.

особу или домаћинство представља минималан износ дохотка који је потребан тој особи или домаћинству да не живи у сиромаштву. За велики број особа и домаћинстава, плате представљају најзначајнији извор дохотка (други извори дохотка могу бити социјална помоћ, трансфери из иностранства, добит, приходи од капитала, приходи од неформалних економских активности, итд.). Према подацима Анкете о потрошњи домаћинстава у БиХ за 2015. годину, праг сиромаштва за једночлано домаћинство у БиХ у 2015. години је износио 389,26 BAM.¹⁰ Овај износ представља релативну линију сиромаштва која је дефинисана износом једнаким 60% медијане еквивалентне потрошње домаћинства. Интересантно је примијетити да се праг сиромаштва према овом начину израчуна смањио за 27,14 BAM у односу на 2011. годину.¹¹

Европска конфедерација синдиката (ETUC) је 2012. године изашла са приједлогом да у свим европским земљама најниже плате требају бити најмање 50% националне просјечне плате и 60% националне медијане плате. За многе европске земље спровођење таквог европског циља значи прилично повећање најниже плате. Према *Schulten*-у (2012), оваква политика плата на европском нивоу би могла имати позитивне друштвене и економске ефекте:

- Компресовала би структуру плата одоздо и довела до равноправније расподеле прихода између различитих група радника (укључујући и смањење разлика у платама између полова);
- Доприносила би стабилизацији или чак повећању удјела плата;
- Помогла би у борби против сиромаштва и растеретило би државу једног дијела социјалних давања;
- Помогла би да се стабилизује или повећа приватна потражња, с обзиром да радници имају ниске приходе, па би уложили највећи дио свог додатног прихода у потрошњу;
- Подржала би функцију плата као „номиналног сидра“ за ниво цијена како би се спријечила дефлација.¹²

Одлуке о увођењу најниже плате или подизању нивоа најниже плате обично су резултат забринутости око неједнакости у приходима или борбе против сиромаштва. Европски послодавци окупљени у кровну послодавачку организацију БУСИНЕССЕУРОПЕ¹³ наводе како су то легитимне забринутости, али и напомињу како је питање који су механизми или политике најефикаснији за рјешавање ових проблема. Сматрају како, на примјер, ако су најниже плате постављене на нивоу који је превисок, исте негативно утјечу на капацитет послодаваца да запошљава ниже квалификоване раднике. Према ОЕЦЂ-у, социјални доприноси и други порези на плату трошкове запошљавања повећавају за око 18%. Посљедично, по њиховом мишљењу, постављање најнижих плата на нивое који су превише високи или који нису у складу са продуктивношћу смањује могућности запошљавања мање квалификованих радника и незапослених. Послодавци исто тако сматрају да је бољи начин рјешавања проблема плата за ниско квалификоване и/или незапослене кроз промјене у систему пореза и доприноса. На примјер, знатан број земаља примјењује сличне стопе за раднике који примају најнижу плату и запослене са вишим зарадама, чиме се значајно смањује нето зарада за раднике који примају најнижу плату. Смањивање пореског оптерећења на ниске или минималне приходе стога треба имати приоритет над покушајима подизања нивоа најниже плате.

¹⁰ Агенција за статистику БиХ (2017), Анкета о потрошњи домаћинстава у БиХ за 2015. годину.

¹¹ Више о различитим методологијама и израчунима прага сиромаштва у БиХ може се наћи у: Обрадовић, Н., Ђукић, О. (2016), Социјални трансфери у БиХ – шта сиромашни грађани имају од њих?

¹² *Schulten, T. (2012). European minimum wage policy: A concept for wage-led growth and fair wages in Europe, International Journal for Labor Research.*

¹³ <https://www.buinessurope.eu/sites/buseur/files/media/imported/2008-02098-E.pdf>

2.2. НАЈВЕЋИ ТРГОВИНСКИ ПАРТНЕРИ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Када се анализирају нивои плата и других фактора који одређују ниво конкурентности у односу на друге земље, свакако су најзначајнија поређења са земљама са којима БиХ и РС имају највећи обим трговинске размјене. Због тога је у наредним поглављима, у којима су приказана различита поређења, посебан фокус дат на земље које су највећи трговински партнери РС и БиХ. Међутим, поређења су углавном пружена и у односу на већи број других земаља ради њиховог конкурентског утицаја на циљним тржиштима, као и због добијања шире слике о анализираним питањима.

Према подацима Републичког завода за статистику за 2016. годину (Табела 1), Србија представља најзначајнијег спољнотрговинског партнера Републике Српске са учешћем од 15,9% у укупној размјени, а слиједе Италија (14,3%) и Њемачка (9%). Земље ЕУ-28 укупно сачињавају 59,4% укупне спољнотрговинске размјене.

Овдје свакако не треба заборавити значај Федерације БиХ у размјени са Републиком Српском унутар БиХ, али званични статистички подаци о обиму те размјене не постоје.

Табела 1: Земље са највећим учешћем у обиму спољнотрговинске размјене са Републиком Српском, 2016 (у хиљадама ВАН)

Земља	I-XII 2016						
	Обим робне размјене	Структура	Извоз	Структура	Увоз	Структура	Покривеност увоза извозом, %
УКУПНО	7296046	100,0	2869101	100,0	4426945	100,0	64,8
Србија	1162936	15,9	358869	12,5	804067	18,2	44,6
Италија	1044369	14,3	499128	17,4	545241	12,3	91,5
Њемачка	654028	9,0	301350	10,5	352678	8,0	85,4
Русија	604113	8,3	26823	0,9	577290	13,0	4,6
Словенија	520542	7,1	279864	9,8	240678	5,4	116,3
Хрватска	460478	6,3	253976	8,9	206502	4,7	123,0
Аустрија	347122	4,8	219069	7,6	128053	2,9	171,1
Кина	279705	3,8	9719	0,3	269986	6,1	3,6
Мађарска	183956	2,5	70470	2,5	113486	2,6	62,1
Француска	182278	2,5	77583	2,7	104695	2,4	74,1
Холандија	157694	2,2	85157	3,0	72537	1,6	117,4
Турска	149635	2,1	64666	2,3	84969	1,9	76,1
Словачка	121708	1,7	81227	2,8	40481	0,9	200,7
Бугарска	115961	1,6	54625	1,9	61336	1,4	89,1
Пољска	114051	1,6	27988	1,0	86063	1,9	32,5
Чешка	95274	1,3	37808	1,3	57466	1,3	65,8
БЈР	94903	1,3	37473	1,3	57430	1,3	65,2
Македонија							
Швајцарска	94347	1,3	74703	2,6	19644	0,4	380,3
Црна Гора	88737	1,2	70407	2,5	18330	0,4	384,1
Румунија	73259	1,0	33316	1,2	39944	0,9	83,4
Остале земље	750951	10,3	204882	7,1	546069	12,3	37,5

Извор: Републички завод за статистику

Табела 2: Извоз и увоз према економским групацијама земаља (у хиљадама ВАН)

	Извоз			Увоз			Структура	
	I-XII 2015	I-XII 2016	Индекс	I-XII 2015	I-XII 2016	Индекс	Извоз	Увоз
			I-XII 2016 I-XII 2015			I-XII 2016 I-XII 2015	I-XII 2016	I-XII 2016
УКУПНО	2613924	2869101	109,8	4369179	4426945	101,3	100,0	100,0
ЕУ-28	1897196	2094229	110,4	2115445	2237194	105,8	73,0	50,5
ЕФТА	65314	76543	117,2	21241	22914	107,9	2,7	0,5
Остале развијене земље	53185	87943	165,4	175250	185118	105,6	3,1	4,2
СЕФТА	509689	521492	102,3	839876	888280	105,8	18,2	20,1
Земље у развоју	69271	74924	108,2	1217367	1092154	89,7	2,6	24,7
Нераспоређено	19268	13970	72,5	0	1284	¹⁾	0,5	0,0

Извор: Републички завод за статистику

2.3. ВИСИНА И КРЕТАЊЕ НАЈНИЖИХ ПЛАТА У ДРУГИМ ЗЕМЉАМА

Утврђивање најниже плате у ЕУ је у надлежности појединачних земаља чланица које начин њеног утврђивања дефинишу законима или другим актима. У само 6 од 28 држава чланица ЕУ не постоји обавезујућа најнижа плата на нивоу цијеле државе. У тим земљама, најниже плате се углавном утврђују на нивоу сектора кроз секторске колективне споразуме. Италија, која је значајан спољнотрговински партнер РС, спада у једну од таквих земаља.

Док нове државе чланице имају генерално мање најниже зараде од земаља ЕУ15, присутан је процес конвергенција у номиналним и реалним износима. Међутим, и даље постоје велике разлике: најнижа плата у Бугарској је око 8,5 пута нижа од најниже плате у Луксембургу. Међутим, од 2010. до 2017. реална најнижа плата је највише порасла у Бугарској и Румунији (у обе земље око 80%).¹⁴

Табела 3: Најниже плате у бруто износу у земљама ЕУ, западног Балкана, РС и ФБиХ, 2017. (у еврима)

Албанија	162,7
Бугарска	235,2
Македонија	239,7
Србија	247,9
Румунија	275,4
Федерација БиХ	296,7
Република Српска	318,0
Црна Гора	288,1
Латвија	380,0
Литванија	380,0
Чешка	407,1
Мађарска	411,5
Словачка	435,0

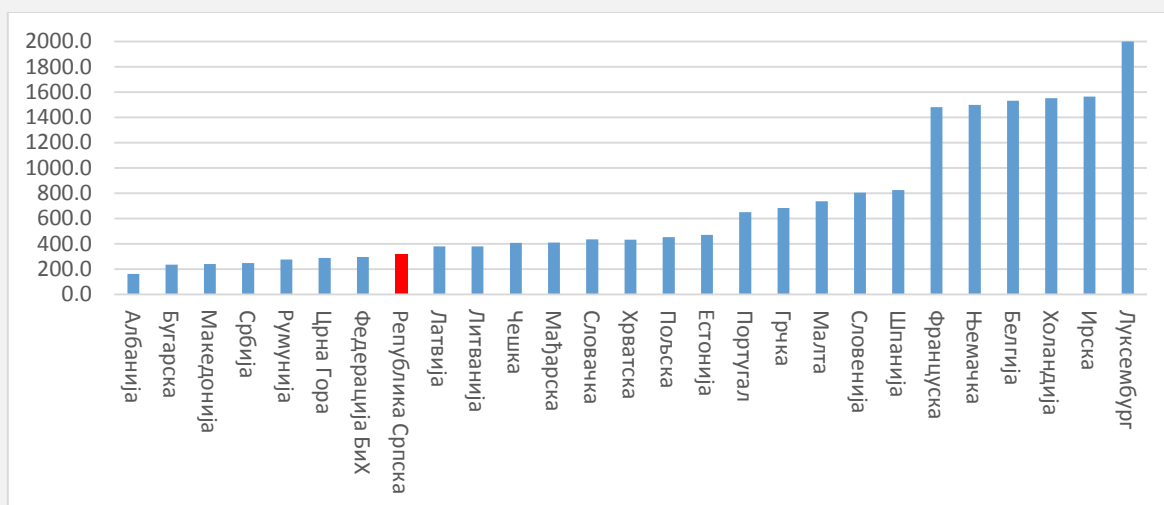
¹⁴ Fric, K. (2017). *Statutory minimum wages in the EU in 2017*.

Хрватска	433,4
Пољска	453,5
Естонија	470,0
Португал	649,8
Грчка	683,8
Малта	735,6
Словенија	805,0
Шпанија	825,7
Француска	1.480,3
Њемачка	1.498,0
Белгија	1.531,9
Холандија	1.551,6
Ирска	1.563,3
Луксембург	1.998,6

Извор: Eurostat и општи колективни уговори за РС и ФБиХ

Величина тренутне несразмјере између најнижих плата по земљама се лакше може видјети када се ови износи прикажу на графикону:

Графикон 1: Најниже плате у бруто износу у земљама ЕУ, земљама западног Балкана, РС и ФБиХ, 2017 (у еврима)

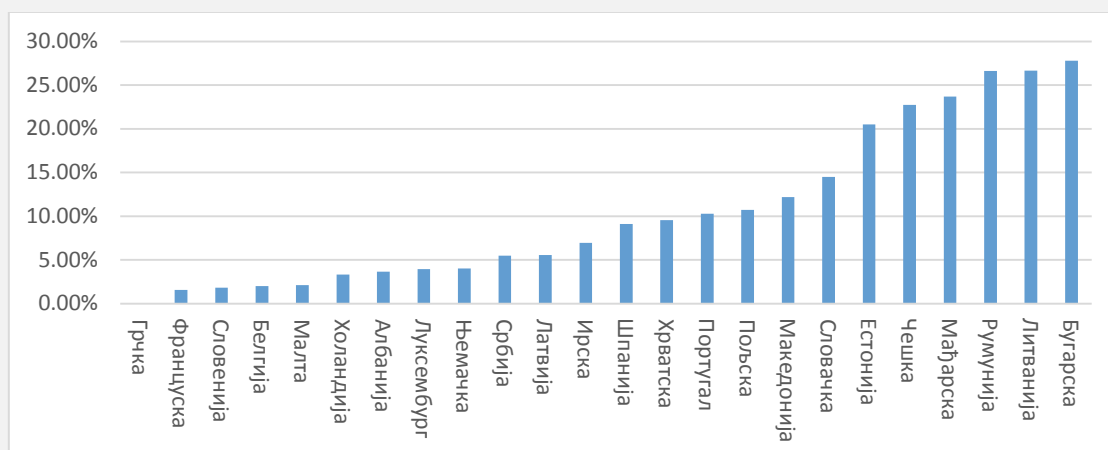

Извор: Eurostat и општи колективни уговори за РС и ФБиХ

У земљама ЕУ, раст најнижих плата убрзао се у посљедњих годину дана (између прве половине 2016. и прве половине 2017. године), у поређењу са 2015. - 2016. Од 22 земље са најнижом платом, њих 15 је примијенило повећања у већем износу у односу на период 2015.-2016.

Између почетка 2016. и почетка 2017. године, нове земље чланице су генерално имале више изражен раст најнижих плата од већине других земаља ЕУ. Бугарска, Литванија и Румунија су у том периоду имале највише повећања - 28%, 27% и 27% респективно, као што се види на доњем графикону.

Графикон 2: Пораст најниже плате на годишњем нивоу у земљама ЕУ, период прва половина 2016. године – прва половина 2017. године (у %)

Извор: Eurostat и калкулације аутора

Ако у земљама ЕУ поредимо најниже плате у односу на просјечне плате, према подацима Eurostat-а, најниже плате су се кретале од 34% просјечне плате у Шпанији до 51% просјечне плате у Словенији. Треба имати на уму да изразито високе плате најплаћенијих запослених у развијенијим земљама Европе повећавају висину просјечне плате, а тиме и снижавају однос најниже плате и просјечне плате.¹⁵

Ово је један од разлога зашто неразвијеније земље ЕУ, и земље које се налазе у процесу приступања, на овом показатељу котирају боље него када се пореде апсолутни износи најнижих плата између земаља. Међутим, уколико једну неразвијену земљу карактеришу изражено ниске плате за већину запослених, евентуално висок однос најниже плате према просјечној плати не значи да та најнижа плата може задовољити основне социјалне потребе радника и њихових породица.

Табела 4: Однос најниже бруто плате и просјечне бруто плате по земљама, 2016. (у %)

Шпанија	34,1%
Чешка	34,6%
Естонија	37,4%
Словачка	37,9%
Црна Гора	38,4%
Хрватска	38,6%
Румунија	40,4%
Њемачка	41,1%
Бугарска	41,2%
Ирска	42,3%
Холандија	42,7%
Република Српска	43,2%

¹⁵ Због тога се као алтернативна мјера релативног односа умјесто просјечне плате често користи медијана плата. Медијана плата се налази на средини дистрибуције запослених по висини плате, тј. половина запослених има мању плату а половина већу плату од медијана плате. Учешће најниже плате у медијана плати је значајно више него у просјечној плати, и налази се на око 60% за Словенију и Француску.

Федерација БиХ	44,0%
Малта	44,2%
Латвија	44,4%
Белгија	44,9%
Мађарска	45,3%
Пољска	45,4%
Србија	46,3%
Луксембург	46,4%
Литванија	46,6%
Португал	46,6%
Албанија	46,9%
Француска	47,6%
Грчка	50,1%
Словенија	50,8%

Извор: Eurostat, општи колективни уговори за РС и ФБиХ, извјештаји статистичких завода земаља које нису чланице ЕУ о просјечним платама, извјештаји централних банака земаља које нису чланице ЕУ о валутним курсевима, калкулације аутора. Напомена: за земље ЕУ је кориштен показатељ Eurostat-а *Monthly minimum wage as a proportion of average monthly earnings*.

Према Schulten-у, чак и у земљама ЕУ овако постављене најниже плате омогућавају постојање тзв. „плата сиромаштва“ (енгл. „poverty wages“) с обзиром на уобичајену мјеру прага сиромаштва – 60% просјечног дохотка. Алтернатива оваквој политици снижавања или значајног ограничавања плата коју је примијенио одређени број ЕУ земаља као одговор на економску кризу може бити политика „економског раста вођеног платама“ (Schulten, 2012).

У вези претходних поређења најнижих плата, врло је битно нагласити да се овдје ради о бруто платама, тј. платама које у себи укључују порез на доходак и доприносе запослених. Висина учешћа ових обавеза, које називамо „порески клин“, директно детерминише висину нето плате, тј. износа који се исплаћује раднику. **Порески клин за најнижу бруто плату у РС износи 36,5%¹⁶. Овдје се ради о релативно високом пореском клину јер многе ЕУ земље имају значајно ниже стопе пореског клина на ниска примања.** Нпр. према подацима Eurostat-а, порески клин за особу која прима плату у висини 67% просјечне плате (што је изнад најниже плате) у Швајцарској износи 19%, Ирској 21,2%, а у Холандији и Исланду 30,6%.¹⁷

2.4. ЧИМЕ СЕ ТРЕБА РУКОВОДИТИ ПРИ УТВРЂИВАЊУ НАЈНИЖЕ ПЛАТЕ?

МОР препоручује да се при утврђивању најниже плате примјењује **избалансиран приступ базиран на чињеницама** који узима у обзир, с једне стране, потребе радника и њихових породица, а са друге, економске факторе.

Приступ заснован на чињеницама подразумева да се **требају утврдити јасни критеријуми за дијалог о нивоу најнижих плата, и користити статистички индикатори као аргументи у**

¹⁶ Бруто најнижа плата износи 621,9 ВАМ, нето најнижа плата 395 ВАМ, а порески клин представља разлику између ова два износа.

¹⁷ Овдје су кориштени подаци Eurostat-а за показатељ о пореском клину за трошкове рада за запослене са ниском платама (енгл. *Tax rate on low wage earners: Tax wedge on labour costs*) за 2016. годину.

дијалогу. Индикатори који се најчешће користе у ту сврху су: индекс потрошачких цијена, просјечна плата, раст БДП-а (или БДП-а по глави становника) и стопа незапослености.

Да би се одржала њена релевантност, најнижа плата се мора временом прилагођавати. Владе и социјални партнери се у принципу могу сложити да ревидирају најнижу плату кад год сматрају да је то неопходно. Међутим, у одсуству фиксираних периодичности, радници и послодавци могу осјећати неизвјесност у погледу будућих кретања.

Повећање општег нивоа цијена (или трошкова живота) је фактор који има највећи утицај на прилагођавање висине најниже плате. То је зато што инфлација погоршава стварну вриједност најнижих зарада током времена. Најчешћи индикатор који се користи за аутоматско усклађивање најнижих плата је индекс потрошачких цијена.

Међутим, такви аутоматски „индексни“ механизми су доведени у питање у посљедње вријеме, јер се сматра да у неким околностима могу довести до "инфлаторне инерције". То јесте, репродукција претходне инфлације у платама и другим цијенама може постати препрека за смањење тренутне стопе инфлације. Према МОР-у, при одређивању нивоа најниже плате треба узети у обзир и економске факторе. Ако је најнижа плата постављена превисоко или превише повећана, то може имати неочекивано велики утицај на трошкове рада које послодавци морају платити. Ово, пак, може изазвати инфлацију, смањити извоз и ниво запослености. Насупрот томе, плате које су сувише ниске ограничавају домаћу потрошњу.¹⁸

У том контексту потребно је пратити и показатеље продуктивности рада који дају информације о тржишној вриједности онога што производи просјечан радник у земљи. **Ако се продуктивност рада узима у обзир у редовним прилагођавањима најниже плате, то омогућује да радници добијају дио „плодова напретка“.** Просјечна продуктивност рада у земљи се обично мјери као БДП по раднику или БДП по сату. У пракси, у њиховом периодичном прилагођавању, многе земље користе неке приближне индикаторе, попут раста БДП-а или раста БДП-а по глави становника. **Из овог произилази велики значај квалитетних статистичких података,** као и редовност и ажурност њиховог објављивања, који могу допринијети развоју социјалног дијалога базираног на чињеницама.

Други статистички индикатор који треба размотрити јесте **проценат запослених који ће вјероватно бити погођени повећањем постојеће најниже плате.** Ако је најнижа плата постављена превисоко, онда ће утицати на велики број радника што може имати неочекивано велики утицај на просјечне трошкове рада и на укупан „рачун плата“ који послодавци морају платити.¹⁹

¹⁸ MOP. *Minimum Wage Policy Guide: Chapter 5 – Setting and adjusting minimum wage levels.*

¹⁹ MOP. *Minimum Wage Policy Guide: Chapter 5 – Setting and adjusting minimum wage levels.*

Примјери индексације најнижих плата

У **Бразилу**, законодавство је поставило инфлацију и раст БДП-а у математичкој формули за подешавање најнижих плата. Формула: $\Delta MW_t = \Delta CPI_{t-1} + \Delta GDP_{t-2}$ (гдје је MW – најнижа плата, CPI – индекс потрошачких цијена, GDP – бруто домаћи производ).

У **Француској**, годишње усклађивање плата је повезано са кретањем инфлације, као и повећањем куповне моћи плата запослених. Плате се усклађују најмање сваког јануара. Формула укључује и промјену индекса потрошачких цијена у периоду од 12 мјесеци (новембар t-2 до новембар t-1). Годишња ревизија најниже плате такође узима у обзир половину годишњег повећања плата „радника са плавим оковратницима“ (физичким радницима), које се утврђује кроз квартална истраживања од стране Министарства рада.

Формула: $\Delta MW_t = \Delta CPI_{Nov\ t-2/Nov\ t-1} + 0.50 * \Delta Blue\ collar\ hourly\ wage\ Sep\ t-2/Sep\ t-1$.

Најнижа плата у Француској такође има аутоматску гаранцију која се односи на раст цијена. Тако се најнижа плата повећава сваки пут када индекс цијена порасте за 2% или више од посљедњег прилагођавања. Поред овог математичког одређивања о прилагођавању најнижих плата, Француска има и дискрециону компоненту која може увести додатни проценат коначног повећања.

Од 2009. године комисија независних стручњака препоручује да ли постоји простор за додатно повећање, узимајући у обзир економски контекст.

Холандија прилагођава најнижу плату два пута годишње (1. јануара и 1. јула) у складу са промјенама пондерисаног просјека колективно договорених плата. У Холандији најниже плате такође одређују најниже накнаде за социјално осигурање, повећавајући везу са пореским оптерећењем. Из тог разлога, 1993. године је постављен услов да ако однос неактивног према активном становништву премаши праг од 82,6%, не долази до повећања.

Извор: *Minimum Wage Policy Guide: Chapter 5 – Setting and adjusting minimum wage levels*, MOR.

2.5 ДРУГИ ФАКТОРИ ОД УТИЦАЈА НА УТВРЂИВАЊЕ НАЈНИЖЕ ПЛАТЕ У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

Начин утврђивања најниже плате у РС регулисан је Законом о раду Републике Српске.²⁰ Према овом закону, најнижу плату у РС утврђује Влада РС на приједлог Економско-социјалног савјета у посљедњем кварталу текуће за наредну годину. Овдје видимо да је закон створио обавезу периодичног утврђивања висине најниже плате, што је у складу са препорукама МОР-а и праксама многих земаља, али није дефинисао било какве критеријуме којима би се руководио Економско-социјални савјет приликом утврђивања приједлога. Закон даље наводи да уколико Економско-социјални савјет не утврди приједлог, одлуку о најнижој плати доноси Влада РС, имајући у виду кретање плата, раст производње и животног стандарда, чиме су дати одређени критеријуми за овај корак, иако доста уопштени.

Ако узмемо у обзир податке који су до сада презентовани, висина најниже плате у РС у номиналном износу од 318 евра бруто (или 202 евра/395 BAM нето) се налази у оквирима најнижих плата у региону. Упоредбе ради, најнижа нето плата у ФБиХ од 2,31 BAM/h износи 400,4 BAM на мјесечном нивоу, уз то да запослени имају додатно право на топли оброк или накнаду топлог obroка у износу од најмање 80 BAM мјесечно.²¹

Ако посматрамо дистрибуцију запослених по платним разредима према подацима Пореске управе РС за септембар 2016. године, може се примјетити да највећу платну групу чине запослени чија плата је била у распону 351-500 BAM који обухвата најнижу плату²². Међу онима који су радили 160-200 плаћених часова рада у току мјесеца, **укупан број радника који су зарадили мање од 500 BAM је 69.227 радника или 34,2% од укупног броја**. Према томе, можемо закључити да значајан број радника прима плату која се налази у платном разреду који обухвата најнижу плату (прима максимално 130 BAM више од најниже плате) ви. Ово треба имати у виду приликом доношења одлука о висини најниже плате које имају утицаја на висину трошкова рада за послодавце који морају прилагодити плате одређеном броју радника након повећања најниже плате.

При томе свакако треба узети у обзир и претпоставку да један број запослених прима додатно плаћање „у коверти“ (регистрован је на ниску плату а остатак прима у кешу ради избјегавања трошкова доприноса и пореза), што је констатовано кроз претходна истраживања.²³ Када би све нерегистроване исплате плата биле регистроване, платна дистрибуција радника би имала другачији изглед са вјероватно мањом концентрацијом у платном разреду 351-500 BAM.

²⁰ Закон о раду Републике Српске, Службени гласник Републике Српске 01/16.

²¹ Најнижа плата у ФБиХ је рачуната на бази просјечног броја радних дана по мјесецу у 2017. години, а топли оброк на бази просјечне плате у августу 2017. године и укупног броја радних дана умањеног за претпостављени број дана празника и годишњег одмора.

²² У 2016. години најнижа плата је износила 370 BAM, па они чије је примање било ниже од тог износа су били пријављени на непуни фонд радних сати (мање од 40 сати седмично) или су у датом периоду били на боловању.

²³ Видјети нпр. Ђукић, О., Мартић, М. И Ковач, Р. (2016). Опорезивање рада и неформална економија.

Табела 5: Број исплаћених радника у пословним субјектима, према подручјима КД и висини нето плате, у септембру 2016. године

Подручје КД	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S
1 Укупно (2+3+17)	7684	5299	44307	7815	4744	10271	31323	9650	2541	4982	5471	461	4972	2723	24165	21048	17001	3359	2201
2 до 160 плаћених часова рада	81	34	733	56	28	206	690	107	85	67	346	58	207	89	101	3706	261	75	72
3 од 160 до 200 плаћених часова рада (4-16)	7603	5237	43440	7544	4690	10065	30540	9539	2456	4906	5124	402	4763	2634	24024	17342	16701	3284	2129
4 до 250 КМ	19	30	406	16	17	79	208	54	16	2	30	7	34	32	20	113	75	37	29
5 251-350 КМ	46	35	1021	25	32	159	492	71	121	14	20	5	76	33	38	147	93	41	25
6 351-500 КМ	2285	444	21031	207	1348	5865	16676	3540	1393	724	252	145	1669	1786	925	2682	2081	1667	789
7 501-650 КМ	1554	483	9692	721	1346	2052	5840	2373	488	496	375	96	913	323	1644	1054	1650	547	444
8 651-800 КМ	1244	806	4471	1401	914	961	3147	1248	230	563	733	63	617	146	3806	1292	2720	332	230
9 801-950 КМ	1121	791	2808	1412	453	475	1488	1260	95	412	780	30	364	64	4256	1697	3938	183	165
10 951-1100 КМ	590	747	1658	1049	211	197	954	391	59	407	596	13	316	42	4209	7083	1813	206	98
11 1101-1400 КМ	500	1180	1205	1280	201	116	844	320	32	1072	776	20	317	126	3885	2275	1491	184	146
12 1401-1700 КМ	188	425	534	751	77	74	473	215	10	440	600	6	219	59	2871	349	814	57	84
13 1701-2000 КМ	27	134	227	327	38	23	207	42	5	329	377	6	79	13	882	277	789	12	53
14 2001-2500 КМ	14	92	166	218	30	47	112	12	5	319	315	6	73	8	613	231	901	10	36
15 2501-3000 КМ	11	36	85	109	17	8	44	5	1	66	135	5	52	1	539	135	268	7	18
16 преко 3000 КМ	4	34	136	28	6	9	55	8	1	62	135	0	34	1	336	7	68	1	12
17 преко 200 плаћених часова рада	0	28	134	215	26	0	93	4	0	9	1	1	2	0	40	0	39	0	0

Извор: Пореска управа РС

Највећи број запослених са платом испод 500 ВАМ се налази у прерађивачкој индустрији (22.458), а слиједе трговина (17.376) и грађевинарство (6.103). Ови сектори се налазе у самом врху када је у питању учешће радних мјеста са платама испод 500 ВАМ у укупним радним мјестима. То учешће је између 50% и 60% што значи да **више од половине запослених у тим секторима има плату веома близу најниже плате.**

Графикон 3: Учешће броја запослених са нето платом од 500 ВАМ или мање у укупном броју запослених, према подручјима КД, у септембру 2016. године

Извор: Пореска управа РС

Ово нам сугерише да економија РС још увијек добрим дијелом црпи своју конкурентност и профитабилност из ниско постављених плата, те да би свако значајније повећање имало ефекта на трошковну структуру и расподелу дохотка, посебно у наведеним секторима. У складу с тим, **неопходно је да дијалог о најнижој плати буде усклађен са дијалогом о општем нивоу плата и платама у појединачним секторима.**

Процеси конвергенције најнижих плата унутар ЕУ, пад стопе незапослености у РС и миграциони одлив из РС²⁴ упућују на закључак да је **потребна реакција у смислу кориговања најниже плате према горе.** Емиграција радно способног становништва резултује смањењем понуде радне снаге на тржишту рада РС, што заједно са падом стопе незапослености ствара тржишни притисак у правцу повећања цијене рада.²⁵ Ово би могао представљати и својеврсни сигнал свим економским актерима у РС да је потребан нови приступ питању формирања плата под утицајем све већих промјена на тржишту рада РС.

Очигледно је да у овом тренутку постоји јаз између потреба радника и њихових породица и онога шта је економија способна да плати. **Овај јаз се не може отклонити кроз једно прилагођавање најниже плате,** а без штетних економских ефеката. То сугерише да би социјални партнери требали формирати средњорочни и дугорочни циљ за ову политику – тј. сукцесивно, постепено прилагођавање на бази кретања заједнички усаглашених конкретних показатеља. То би такође могло допринијети и развоју утиска сигурности и оптимизма на тржишту рада РС.

²⁴ Видјети поглавље Мобилност радне снаге и конвергенција плата и продуктивности на тржишту рада ЕУ.

²⁵ Више о механизмима тржишта рада и утицајима различитих фактора на цијену рада у: Ђукић, О., Мартић, М., Јаковљевић, В. (2008). Основни механизми тржишта рада.

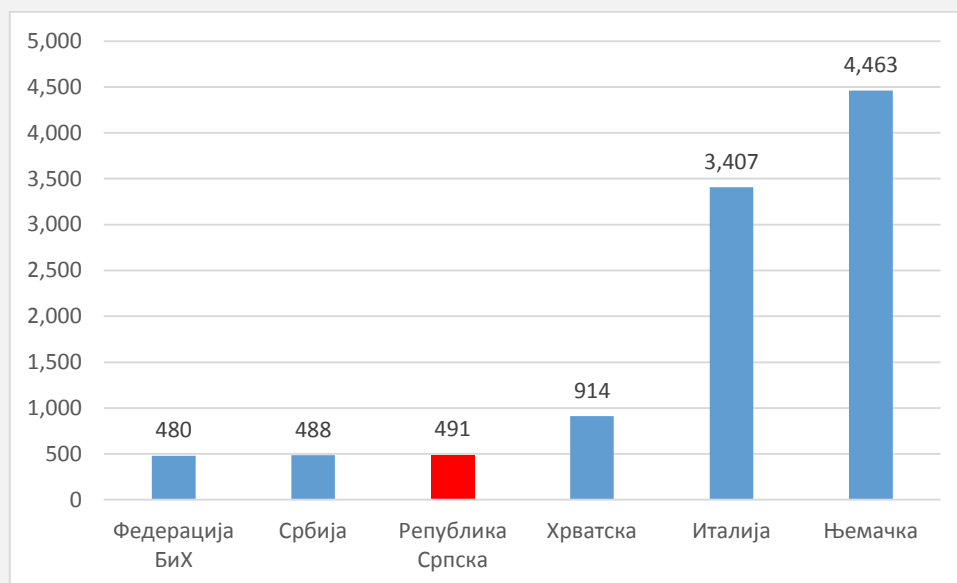
3. ПЕРАЋИВАЧКА ИНДУСТРИЈА

3.1. ПЛАТЕ И ПРОДУКТИВНОСТ У ПЕРАЋИВАЧКОЈ ИНДУСТРИЈИ

Око 90% извоза БиХ потиче из пераћивачке индустрије²⁶ што је чини сектором за коју је питање међународне конкурентности од великог значаја.

Просјечна плата у пераћивачкој индустрији РС је ниска и у 2016. години је износила 960 ВАН бруто или 626 ВАН нето. У претходном дијелу смо видјели да је преко 50% запослених у пераћивачкој индустрији регистровано на нето плату испод 500 ВАН. Међутим, **плате у пераћивачкој индустрији Федерације БиХ и Србије су на готово идентичном нивоу што сугерише да се конкурентност региона у овом сектору у претходном периоду ослањала на изразито ниске плате.** Однос плата у пераћивачкој индустрији између БиХ и њених главних трговинских партнера се може видјети на Графикону 4. Просјечна бруто плата у пераћивачкој индустрији Њемачке износи 4.463 евра и већа је 9,1 пута од исте у РС.

Графикон 4: Висина просјечне бруто плате у пераћивачкој индустрији за 2016. годину (у еврима)

Извор: Статистичке агенције земаља и ентитета, централне банке Србије и Хрватске, и калкулације аутора

Напомене: Подаци о бруто платама Србије и Хрватске су прерачунате у евро на бази историјских података валутним курсевима; за Италију је рађена процјена на бази податка о релативном односу између *compensation costs* у пераћивачкој индустрији Њемачке и Италије из <https://www.bls.gov/news.release/pdf/ichcc.pdf>

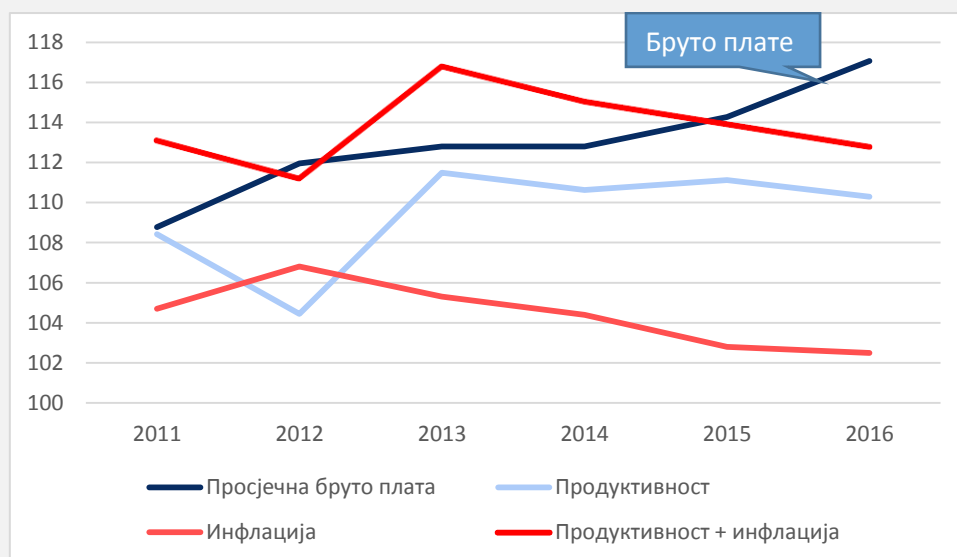
У периоду 2010. - 2016. просјечна бруто плата у пераћивачкој индустрији РС порасла је за око 17% (у 2010. години је износила 820 ВАН). На Графикону 5. се може видјети да је овај раст био већи од раста продуктивности који је у истом периоду износио 10,3%. С обзиром да је кретање свих вриједности на графикону приказано у односу на 2010. годину, може се видјети да је у посљедње 4 године дошло до стагнације у кретању продуктивности. Ако посматрамо кретање

²⁶ Према подацима Агенције за статистику БиХ за 2016. годину.

инфлације (израженог индексом потрошачких цијена), примјетно је да је у посљедње 4 године дошло до пада цијена, тј. дефлације.

Ако у РС поредимо раст бруто плата у односу на раст продуктивности и инфлације заједно у периоду 2010. - 2016., можемо примијетити да је историјски постојао одређени ниво корелације, с тим да су у бруто плате порасле за 4,3 процентна поена више. Међутим, с обзиром да су расле са изразито ниског нивоа, плате у прерађивачкој индустрији су још увијек ниске.

Графикон 5: Кретање просјечне бруто плате и одабраних показатеља у РС (2010=100)

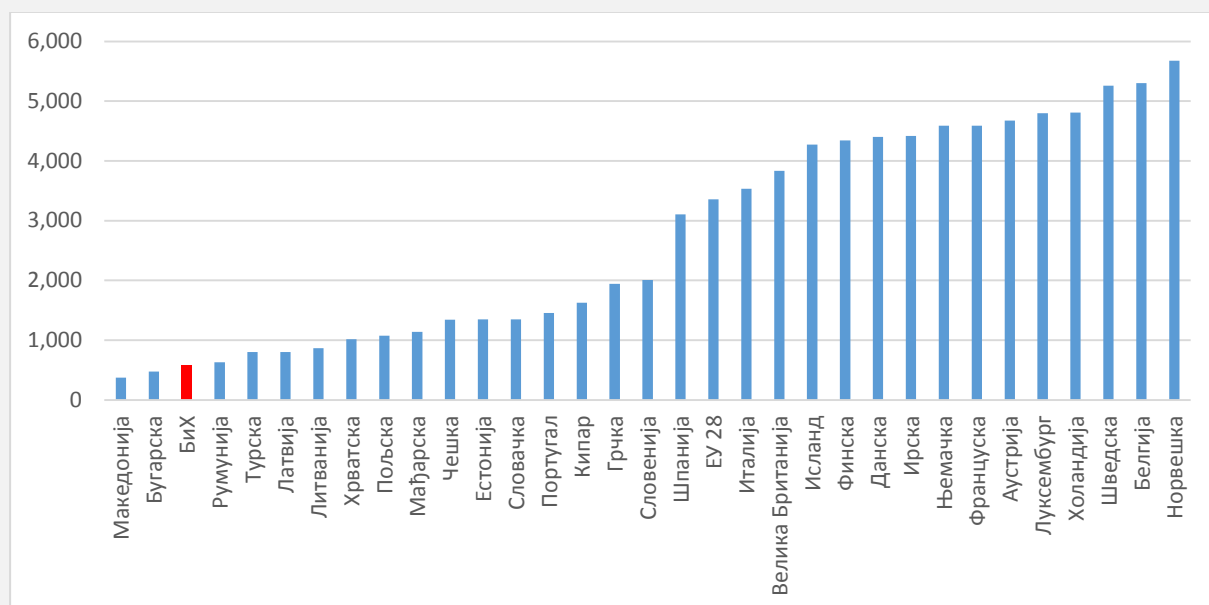

Извор: Републички завод за статистику и калкулације аутора

Да би се стекла шира слика о положају висине домаћих плата у односу на европске државе, на сљедећем графикону су приказани подаци *Eurostat*-а о просјечним „трошковима персонала“ (енгл. *Personnel costs*) на мјесечном нивоу за већи број земаља.²⁷ Може се видјети да БиХ има више трошкове персонала у односу на двије земље (Македонија и Бугарска), а да након БиХ по висини ових трошкова слиједе Румунија и Турска.

²⁷ *Eurostat* дефинише трошкове персонала као укупну накнаду, у готовини или у натури, коју послодавац плаћа запосленом (редовним и привременим запосленицима, као и кућним радницима) у замјену за посао који је обавио у току референтног периода. Иако је овај показатељ сличан бруто плати, у статистичко-методолошком смислу постоје разлике између ова два показатеља (трошкови персонала, између осталог, у себи садрже бруто плату). Подаци о трошковима персонала за БиХ представљају процјену *Eurostat*-а, а подаци на нивоу РС нису доступни.

Графикон 6: Трошкови персонала у прерађивачкој индустрији за 2015. годину* (у еврима на мјесечном нивоу)

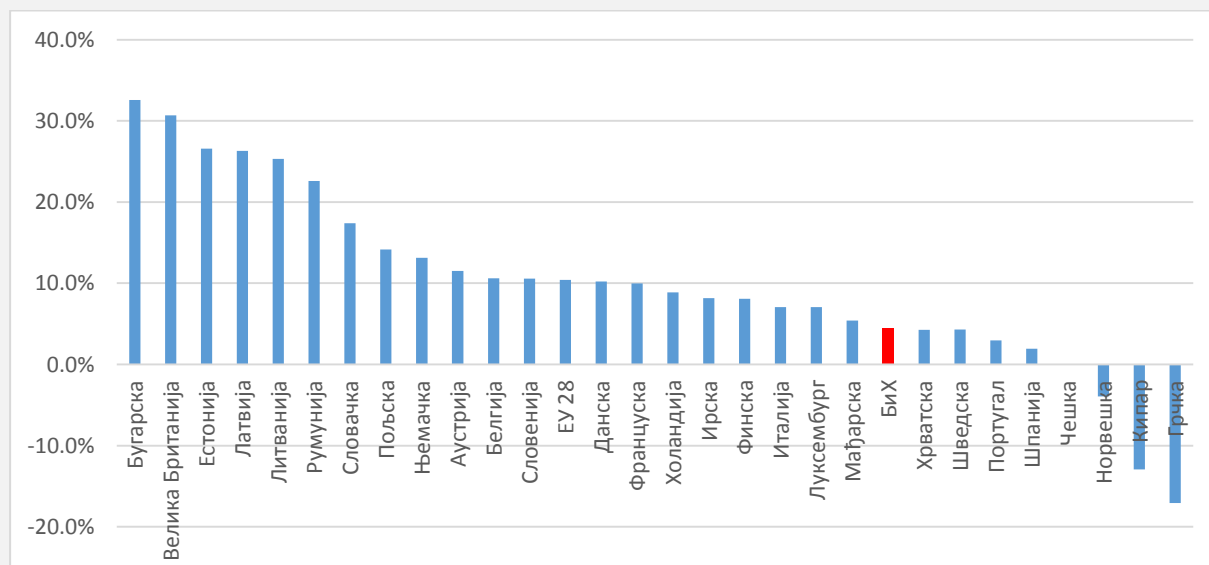

Извор: Eurostat и калкулације аутора

*Напомена: подаци за Турску су за 2014. годину.

Поново ради добијања шире слике о кретању плата у претходном периоду, користимо податке Eurostat-а о трошковима персонала за већи број земаља. С обзиром да су ови подаци за БиХ доступни за период 2011. - 2015., исти период користимо и за друге државе. На графикону испод се може видјети да је раст трошкова персонала у прерађивачкој индустрији у БиХ од 4,5% у овом периоду био низак у односу на друге земље и просјек у 28 ЕУ земаља (10,4%). Већина земаља нових чланица ЕУ је имала знатно израженији раст изузев Хрватске (4,3%), а међу њима предњачи Бугарска (32,6%). Неколико земаља је забиљежило пад овог показатеља, а највећи пад је имала Грчка (-17,1%).

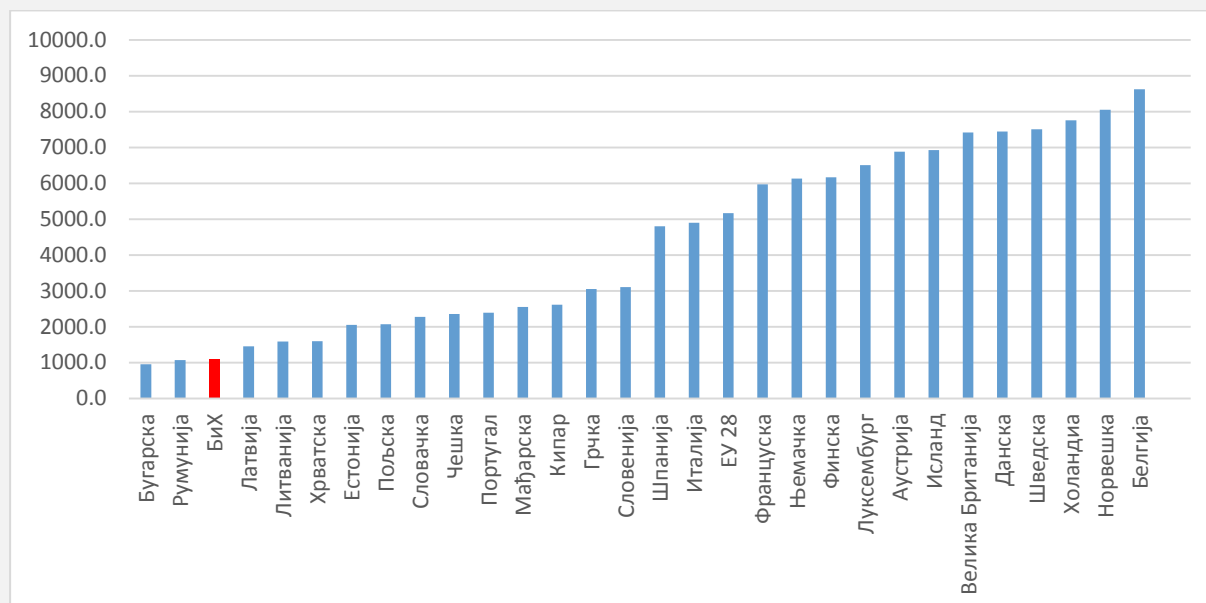
Графикон 7: Промјена у висини трошкова персонала у периоду 2011.-2015. (у %)

Извор: Eurostat и калкулације аутора

Ниво продуктивности у једном сектору се може процијенити на бази просјечене додатне вриједности по запосленом. На Графикону 8. су између земаља упоређене вриједности које представљају додатну вриједност створену по једном раднику у прерађивачкој индустрији на мјесечном нивоу. На графикону се опет могу видјети изразито велике разлике између земаља. Нпр. просјечна додатна вриједност која се створи по једном раднику за један мјесец у БиХ износи 1.100 евра, а у Њемачкој 6.133 евра.

Графикон 8: Додатна вриједност по запосленом у прерађивачкој индустрији на мјесечном нивоу у текућим цијенама (у еврима)

Извор: Eurostat

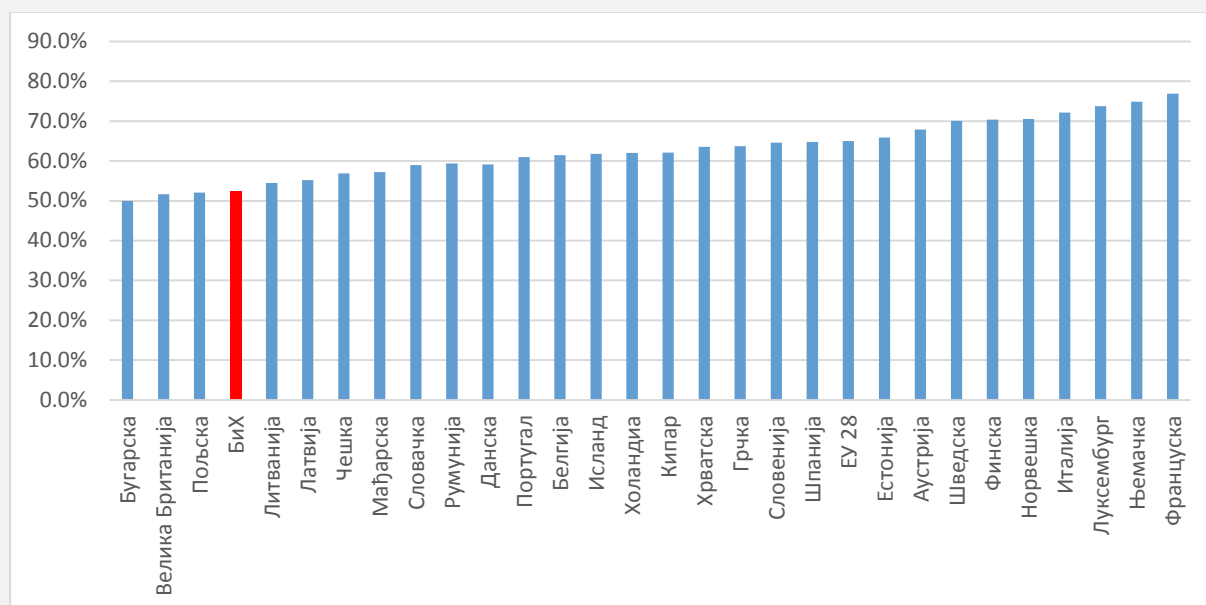
Напомена: кориштени показатељ - Apparent labour productivity (Value added at factor cost per person employed)

Иако су разлике у продуктивности јако велике, оне су ипак мање него разлике у трошковима персонала. Нпр., додатна вриједности по раднику у Њемачкој је 5,6 пута већа од исте у БиХ, док је просјечни трошак персонала 98 пута већи.²⁸

Ако поредимо БиХ и Хрватску, имамо исту ситуацију али у много блажем облику – додатна вриједност по запосленом је за 45% већа, а просјечни трошак персонала за 77% већи у Хрватској у односу на БиХ. Ово нам сугерише да, у поређењу са већином других земаља, **прерађивачка индустрија у БиХ одваја релативни мањи дио додатне вриједности на плате радника.** То се може видјети на Графикону 9., који по земљама пореди учешће просјечних трошкова персонала у додатној вриједности по раднику прерађивачке индустрије. Ту видимо да је у БиХ учешће трошкова персонала у додатној вриједности на нивоу од 52,3%, док просјек за ЕУ 28 износи 65%. Код три земље је овај показатељ нижи од БиХ, а најнижи је у Бугарској (50%). Интересантно је примјетити да је међу те три земље и Велика Британија (51,7%). Генерално, подаци сугеришу да је код нових земаља чланица ЕУ учешће плата у додатној вриједности на нижем нивоу у односу на старе чланице. Највише учешће је у Француској од 76,8%.

²⁸ Према наведеним подацима Eurostat-а.

Графикон 9: Учешће трошкова персонала у додатној вриједности по запосленом - прерађивачка индустрија

Извор: Eurostat и калкулације аутора

Свакако да је промјена овог показатеља у једној земљи у директној вези са висином плата у тој земљи. Ако све друге ствари остану исте а учешће плата у додатној вриједности се повећа - то значи да је дошло до повећања нивоа плата у тој земљи. Да је, на примјер, прерађивачка индустрија у БиХ одвојила исти дио додатне вриједности на трошкове персонала као у Хрватској, просјечна бруто плата у прерађивачкој индустрији БиХ би (са непромијењеним бројем радника) у 2015. години износила 1.367 ВАН бруто, што је у РС 844 ВАН нето.²⁹

У оваквим разматрањима у обзир свакако треба узети и рад „на црно“ (нерегистровани радници) и исплате једног дијела плате „на руке“ (ради избјегавања плаћања дијела доприноса и пореза на доходак). Уколико је удио оваквих облика рада у БиХ већи него у Хрватској, онда је и релативни однос стварних плата у тој мјери потцијењен за БиХ. Другим ријечима, БиХ можда издваја већи дио на плаћање радника од приказаног кроз нелегалне облике плаћања.³⁰

²⁹ Под условом да су ти додатни трошкови персонала искоришћени за финансирање плата. Калкулација је урађена на бази података Eurostat-а о трошковима персонала и додатној вриједности по раднику у прерађивачкој индустрији по земљама, као и висинама стопа доприноса и пореза на доходак у РС.

³⁰ Према анкети коју је спровео Центар за истраживања и студије ГЕА у сарадњи са Унијом удружења послодаваца РС у 2015. години, више од 45% анкетираних послодаваца РС сматрало је како постоји пракса исплаћивања плате „у коверти“ у њиховом сектору, док је 17% сматрало да то ради више од половине њихових конкурената (Центар за истраживања и студије ГЕА, 2015, Неформална економија у Републици Српској – узроци и препоруке).

3.2. ЦИЈЕНЕ У ПРАЋИВАЧКОЈ ИНДУСТРИЈИ - ДА ЛИ СУ НАШИ ПРОИЗВОДИ ПОТЦИЈЕЊЕНИ?

У дискусијама о висини плата у секторима који су изложени међународној конкуренцији понекад се могу чути питања о кретању цијена домаћих производа у односу на цијене производа у земљама које су наши битни трговински партнери.

У позадини овог питања се налази **хипотеза да цијене домаћих произвођача индустријских производа „не прате“ раст, тј. расту спорије од цијена страних произвођача и да се тиме погоршавају услови размјене на штету домаћих произвођача.** Ова хипотеза се базира на претпоставци да тржишни механизми у међународној размјени не функционишу у потпуности и да у таквим околностима велики инострани купци могу утицати на цијене користећи свој олигополски положај.

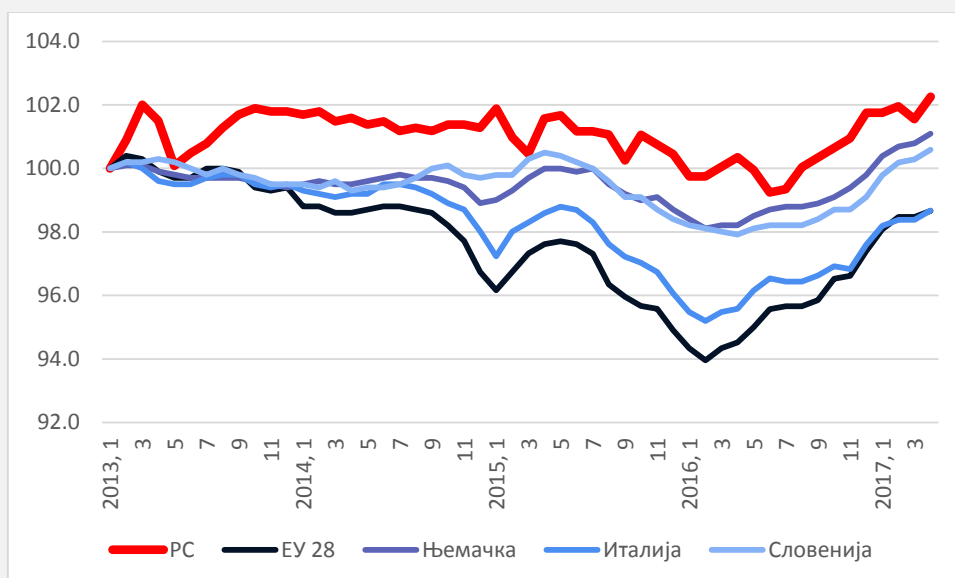
Узмимо примјер у којем један домаћи произвођач у прерађивачкој индустрији снабдијева иностраног произвођача који тај (полу)производ користи у свом процесу производње. Уколико би цијена излазног производа страног произвођача у одређеном периоду расла брже од цијене излазног (полу)производа домаћег произвођача, то би омогућило већи пораст додатне вриједности страног произвођача (а тиме и продуктивности) у односу на домаћег. Као посљедица тога, страни произвођач би имао већи простор за повећање плата својих запослених у односу на домаћег.

Да бисмо помогли проналажењу одговора на ово питање, урађено је поређење кретања цијена производа за страно тржиште произвођача из прерађивачке индустрије РС са цијенама произвођача из прерађивачке индустрије на нивоу ЕУ и неколико појединачних земаља. На Графикону 10. је приказано упоредно кретање наведених цијена у периоду јануар 2013. – април 2017. из којег се може видјети да су **цијене домаћих произвођача расле брже од упоредивих цијена на нивоу ЕУ и изабраних земаља.** У односу на нивое цијена у јануару 2013. године, цијене за произвођаче у прерађивачкој индустрији су у априлу 2017. године порасле за 2,3 процентна поена (п.п.) у РС, опале за 1,3 п.п. у ЕУ, порасле за 1,1 п.п. у Њемачкој, опале за 1,3 п.п. у Италији и порасле за 0,6 п.п. у Словенији.

Такође се може примијетити постојање корелације у кретању цијена између РС и изабраних земаља, те да је почетком 2016. године дошло до преокрета у тренду кретања – из пада у раст. На Графикону 11. упоређене су цијене између РС и Њемачке гдје се такође види веома блиска корелација у кретању.³¹ Линеарни трендови ових двију серија података су готово идентични. Према томе, наведени подаци не потврђују горе-наведену хипотезу.

³¹ Коефицијент корелације између ове двије серије података је 0,59%.

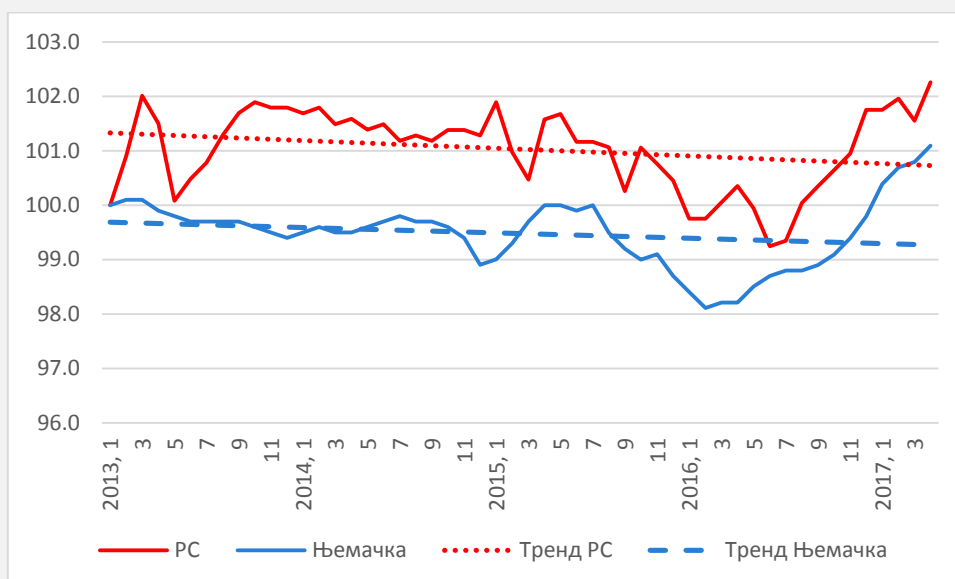
Графикон 10: Кретање индекса цијена произвођача из прерађивачке индустрије на мјесечном нивоу (јануар 2013=100)

Извор: Eurostat, Републички завод за статистику и калкулације аутора

Напомена: за РС је кориштен индекси цијена произвођача индустријских производа прерађивачке индустрије за страно тржиште док је за ЕУ и појединачне земље кориштен показатељ *Producer prices in industry, total - monthly data*

Графикон 11: Кретање индекса цијена произвођача из прерађивачке индустрије на мјесечном нивоу, са линеарним трендом – РС и Њемачка (јануар 2013=100)

Извор: Eurostat, Републички завод за статистику и калкулације аутора

Напомена: за РС је кориштен индекси цијена произвођача индустријских производа прерађивачке индустрије за страно тржиште док је за Њемачку кориштен показатељ *Producer prices in industry, total - monthly data*

Међутим, и поред ових налаза треба напоменути да се овдје ради о поређењу на нивоу целокупне прерађивачке индустрије, што може прикрити евентуалне другачије односе на нивоу појединачних индустријских сектора, а поготово на нивоу појединачних предузећа.

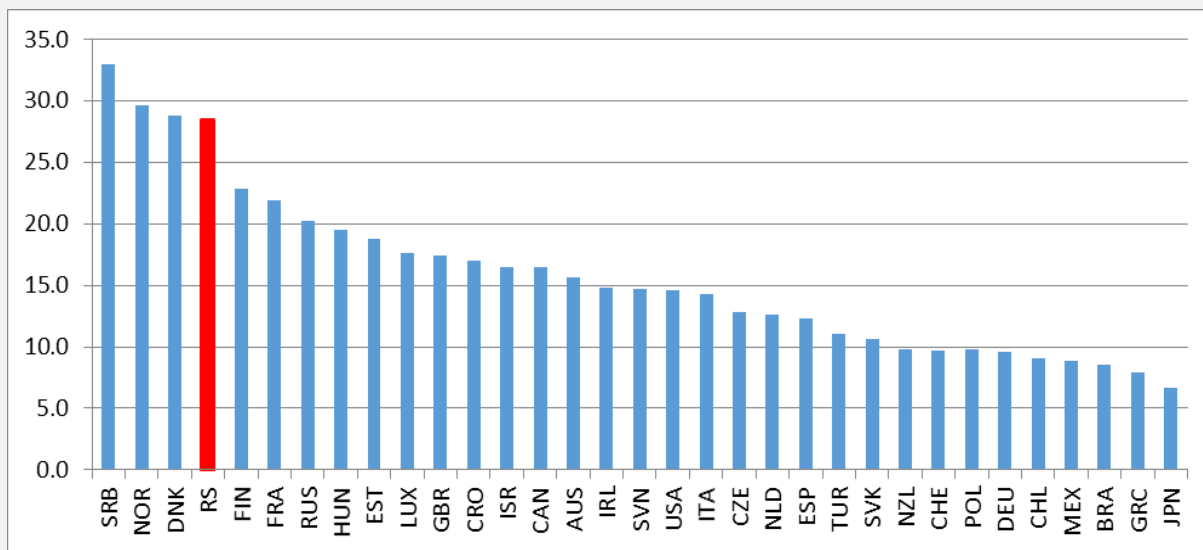
Поред тога, односи у кретању цијена нам ништа не говоре о самим почетним нивоима. Нпр. ако су продајне цијене за једног домаћег произвођача утврђене на ниском нивоу на самом почетку сарадње са страним купцем, уједначен раст излазних цијена ова два субјекта неће поправити неповољан однос за домаћег произвођача. У том смислу, **сваки произвођач треба периодично преиспитивати своју ценовну политику у складу са добрим пословним праксама.**

4. УТИЦАЈ ПЛАТА У ЈАВНОМ СЕКТОРУ

4.1. ОДНОС ИЗМЕЂУ ПЛАТА У ЈАВНОМ И ПРИВАТНОМ СЕКТОРУ

У марту 2017. године у јавном сектору је радило 76.099 лица или 29,5% свих запослених у РС.³² Није тешко закључити да јавни сектор, као далеко највећи послодавац у РС има велики утицај на цјелокупно тржиште рада и формирање плата у другим секторима. Када је у питању учешће владе у укупном запошљавању, на Графикону 12. се може видјети да се РС, у поређењу са европским земљама, налази у самом врху.

Графикон 12: Запослени у свим нивоима владе (као постотак у укупном броју запослених)

Извор: Квартални економски монитор број 7, Удружење економиста РС SWOT, 2012.

У септембру 2017. године, просјечна бруто плата у јавној управи од 1.790 BAM била је већа за 85% од просјечне бруто плате у прерађивачкој индустрији (969 BAM) и за 35% од просјечне бруто плате у РС (1.330 BAM). Ако упоредимо ове односе са истим односима у ФБиХ и земљама региона (Табела 6. и Графикон 13.), можемо видјети да у ФБиХ постоји још наглашенија разлика између јавне управе и осталих сектора, док су у другим земљама ове разлике значајно мање.

³² Према подацима Републичког завода за статистику. Јавни сектор је овдје дефинисан као сваки послодавац са већинским државним власништвом. Ако се томе додају и послодавци са мјешовитим власништвом, онда долазимо до броја од 113.324 запослених или 44% свих запослених.

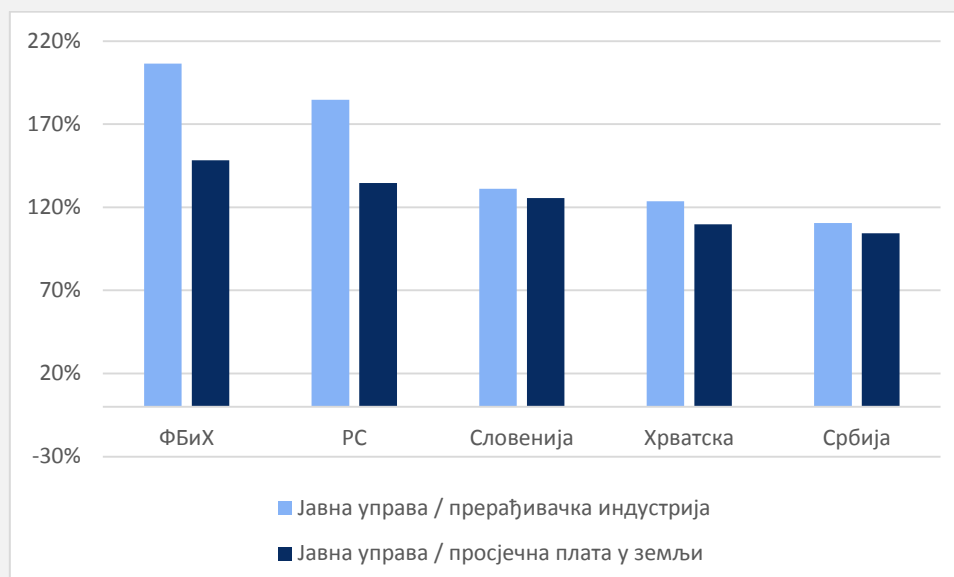
Табела 6: Просјечне плате у одабраним секторима, у 2017. години

	ФБиХ	РС	Словенија	Хрватска	Србија
Висина просјечне плате	У ВАМ	У ВАМ	У еврима	У кунама	У динарима
Прерађивачка индустрија	934	969	1.535	4.899	62.746
Јавна управа и одбрана; обавезно социјално осигурање	1.928	1.790	2.014	6.052	69.340
Просјечна плата у земљи	1.301	1.330	1.604	5.515	66.438
Односи изражени у %					
Јавна управа / прерађивачка индустрија	206%	185%	131%	124%	111%
Јавна управа / сви сектори	148%	135%	126%	110%	104%

Извор: Статистички заводи ентитета и земаља и калкулације аутора

Напомена: кориштени су посљедњи доступни подаци на мјесечном нивоу (за РС – септембар 2017. године)

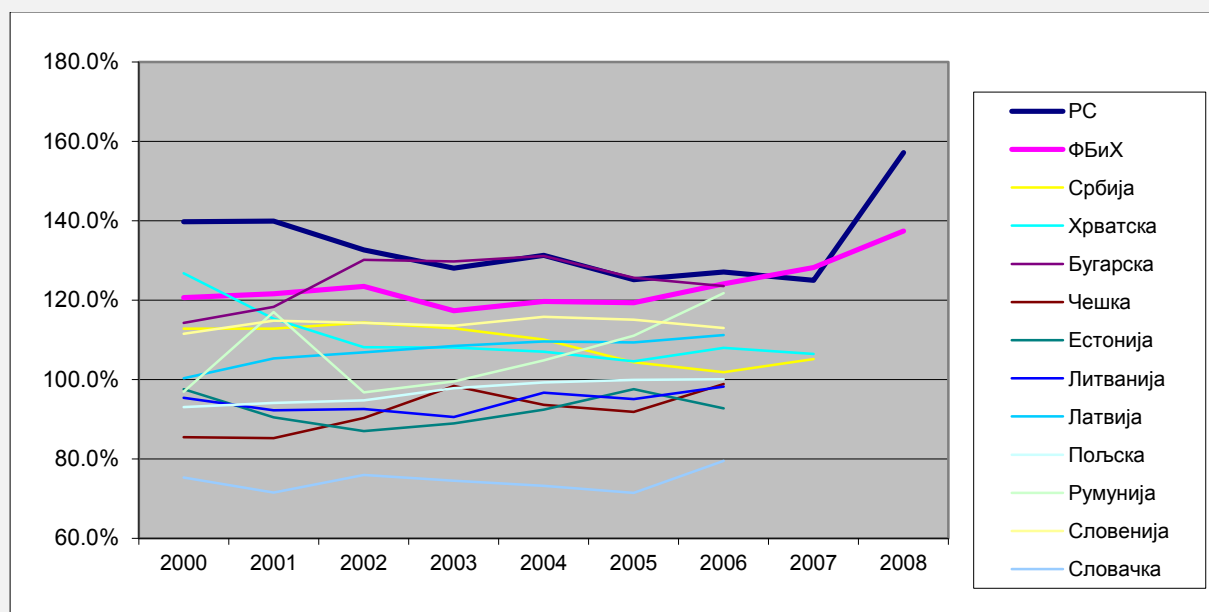
Графикон 13: Однос просјечне плате у јавној управи према просјечним платама у другим секторима РС (у %)

Извор: Статистички заводи ентитета и земаља и калкулације аутора

По истом принципу, однос просјечних плата у јавном и приватном сектору је значајно већи у БиХ у поређењу са другим земљама у транзицији, што се може јасно видјети на Графикону 14. Посебно је уочљив енорман ефекат повећања плата у јавном сектору у РС и ФБиХ у 2008. години, који је био омогућен порастом јавних прихода након увођења ПДВ-а. Може се рећи да се значајан дио повећања прихода које је донио ПДВ систем „прелио“ у плате јавног сектора БиХ.

Графикон 14: Однос просјечне плате у јавном сектору према просјечној плати у приватном сектору, по ентитетима и земљама (у %)

Извор: Заводи за статистику, *Eurostat*, централне банке Србије и Хрватске и калкулације аутора

Према Удружењу ГЕА, негативни ефекти овакве неусклађености плата у јавном и приватном сектору, између осталог, огледају се у:

1. Јавни сектор као далеко највећи послодавац кроз своју политику плата (која се базира на расположивости јавних прихода) онемогућава развој здравог преговарања између послодаваца и синдиката у приватном сектору.
2. Атрактивност запослења у јавном сектору утиче на дестимулисање предузетничке иницијативе, посебно код младих, који често наводе запослење у јавном сектору као прву опцију у пословној каријери.³³

Удружење ГЕА наводи да је неопходна реформа плата у јавном сектору: плате у јавном сектору је потребно адекватно ускладити са платама у приватном сектору а онда подржати социјални дијалог у приватном сектору. Нови систем утврђивања плата би требао бити базиран на принципу да свако радно мјесто у јавном сектору буде плаћено онолико колико је плаћено упоредиво радно мјесто у приватном сектору.³⁴

³³ Аутор је члан Удружења ГЕА. Наведени закључци су објављени у: Удружење економиста РС *SWOT* (2012). Квартални економски мониторинг број 7.

³⁴ *Ibid.* Више о вези између плата у јавном и приватном сектору видјети у: Ђукић, О. (2009) Плате у јавном сектору БиХ: наношење штете економији?

5. ЕФЕКТИ ПОВЕЗИВАЊА СА ТРЖИШТЕМ РАДА ЕУ

5.1. МОБИЛНОСТ РАДНЕ СНАГЕ И КОНВЕРГЕНЦИЈА ПЛАТА И ПРОДУКТИВНОСТИ НА ТРЖИШТУ РАДА ЕУ

Мобилност радне снаге значи да постоји покретљивост радне снаге са једног радног мјеста на друго и са једног тржишта рада на друго. Када је радна снага покретљива, постоје услови за висок интензитет отварања нових радних мјеста и затварање старих, при чему су по правилу, нова радна мјеста продуктивнија од старих. На тај начин укупно тржиште рада постаје флексибилно а радници имају могућност да мијењају послове. На тржиштима рада развијених економија бржа прерасподјела радне снаге доприноси расту продуктивности јер се ресурси концентришу на продуктивније активности. Такво тржиште рада дакле подстиче предузећа на отварање нових радних мјеста и доприноси већем запошљавању.³⁵

Често имамо ситуацију да је мобилност радне снаге у одређеном сегменту тржишта рада већа на међународном нивоу него унутар једне земље. Главни разлози за то су неусклађеност квалификација у понуди радне снаге са потребама тржишта рада у земљи (структурна незапосленост), низак степен потражње за радном снагом и низак ниво плата у земљи који онемогућавају интерно пресељење ради посла.

Узмимо примјер домаћег тржишта рада које нема капацитет да ангажује све незапослене особе са квалификацијама у медицинској струци. У случају да се одређеној особи појави понуда за запослење у другом мјесту унутар земље (чија је удаљеност толика да захтијева пресељење), низак ниво плате ће бити препрека за прихватање тог посла (који са собом носи пратеће трошкове пресељења). Међутим, ако у земљама ЕУ постоји потреба за радном снагом са овим квалификацијама, иста особа ће бити у могућности да прихвати понуду за запослење у некој од тих земаља с обзиром на вишеструко већи ниво плате.³⁶

У ситуацијама када су овакве структурне разлике између земаља наглашене долази до јачања процеса миграција радне снаге (енгл. *labor migrations*), које су ојачане слабљењем административних препрека, нпр. укидањем визног режима за БиХ. У складу с тим, **у посљедњем периоду се појачао миграциони одлив становништва из РС.** У периоду 2010-2015, регистровано је 92.638 лица која су се преселила из БиХ у неку од земаља ЕУ, а ти износи се повећавају из године у годину. Ако се настави исти тренд у периоду 2017-2021, из БиХ ће емигрирати додатних 140.000 лица.³⁷

Емиграција и негативни природни прираштај омогућавају да дође до смањивања стопе незапослености без истовременог повећања броја радних мјеста. Према подацима из годишње анкете о радној снази, **стопа незапослености се смањила са 27,3% у 2013. години на 24,8% у**

³⁵ Ђукић, О., Мартић, М., Јаковљевић, В. (2008). Основни механизми тржишта рада.

³⁶ У претходном примјеру је описан само један фактор миграција радне снаге, који је вишедимензионалан феномен на којег утичу и фактори као што су очекивања у вези сигурности запошљавања и кретања плата у домаћој земљи и имиграционој земљи, разлике у радничким правима, општи услови живота, итд.

³⁷ Према пројекцијама из Пуцар, С. (2017), Анализа и пројекције тржишта рада у Републици Српској 2017.-2021.

2016. години. Као што је добро познато, **пад стопе незапослености има ефекат притиска на повећање плата према горе.**³⁸

Ако посматрамо промјене плата у земљама ЕУ у 2016. години највећи раст плата је забиљежен у балтичким земљама, Мађарској и Румунији, које компаративно имају ниже нивое плата, што указује **на процес конвергенције плата између земаља.** Према Европској комисији, ове промјене одражавају процес „сустизања“ у вриједностима БДП-а по глави становника.³⁹ **Према томе, да би раст плата био одржив, потребно је да буде праћен растом продуктивности** које се рефлектују на стање спољнотрговинског биланса (суфицит/дефицит). Ово је посебно важно за земље са спољнотрговинским дефицитима, као што је БиХ, ради омогућавања раста стопе покривености извоза увозом.

Кретања плата у 2016. години су у складу са процесом корекције значајних дебаланса које су земље ЕУ акумулирале прије 2008. године. Тако су јединични трошкови рада⁴⁰ наставили да расту брже у земљама које су имале спољнотрговинске суфиците него у земљама које су имале спољнотрговинске дефиците. Такође, у овој другој групи земаља ребаланс се одразио и на бржи раст запошљавања у секторима који доприносе смањењу постојећих дефицита.⁴¹

Посматрано у периоду 2013. - 2017., опет је примјетан процес конвергенције који подразумијева бржи раст плата у земљама са нижим почетним нивоима. Према подацима *Eurostat*-а, у односу на 2012. годину, највећи пораст до другог квартала 2017. године имала је Румунија (+60%), а за њом слиједе Латвија и Естонија (по +41%) и Бугарска (+40%). На Графикону 15. се могу видјети различити трендови раста плата по земљама, а најслабији, тј. негативан раст имала је Грчка (-11%) усљед великих структурних промјена које су настале након ескалације дужничке кризе.

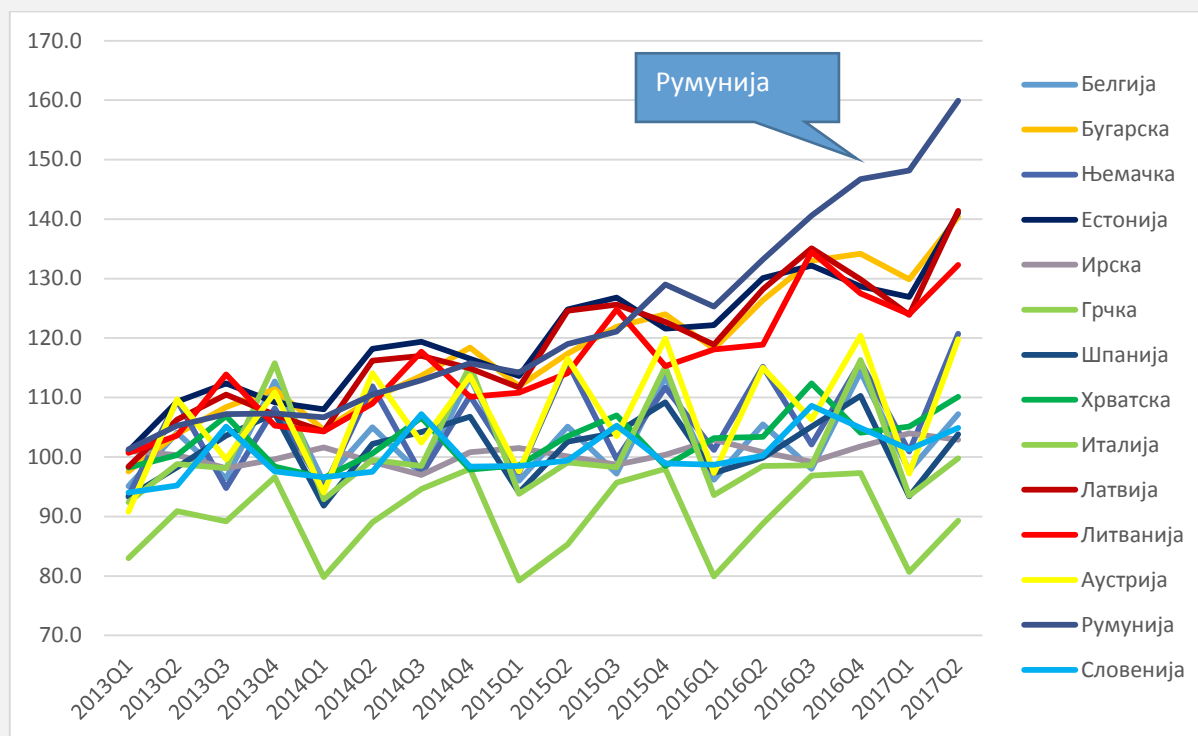
³⁸ Више о инверзном односу између раста плата и стопе незапослености, познатијем као „Филипсова крива“, и карактеристикама овог односа у 2016. години, и периоду 2000-2016, у земљама ЕУ може се наћи у: Европска комисија (2017). *Labor Market and Wage Developments in Europe – Annual Review 2017*.

³⁹ Европска комисија (2017). *Labor Market and Wage Developments in Europe – Annual Review 2017*.

⁴⁰ Јединични трошкови рада мјере однос трошкова рада и продуктивности и често се користе за мјеру међународне ценовне конкурентности. Ако јединични трошкови рада расту брже у односу на друге земље то значи да ценовна конкурентност слаби, и обратно.

⁴¹ Европска комисија (2017). *Labor Market and Wage Developments in Europe – Annual Review 2017*.

Графикон 15: Индекс плата за индустрију, грађевинарство и услуге заједно, квартално, 2012=100

Извор: Eurostat

Европска комисија сматра да је посљедња економска криза била привремено зауставила процес социо-економске конвергенције између ЕУ земаља, те да је потребно наставити са примјеном структурних реформи на тржишту рада за чији успјех је неопходан квалитетан социјални дијалог. Након великих промјена у правцу смањења трошкова и елемената ригидности на тржишту рада, **фокус реформи се након 2013. године окренуо према јачању инструмената социјалне помоћи и снижавању опорезивања рада.**⁴²

⁴² Ibid.

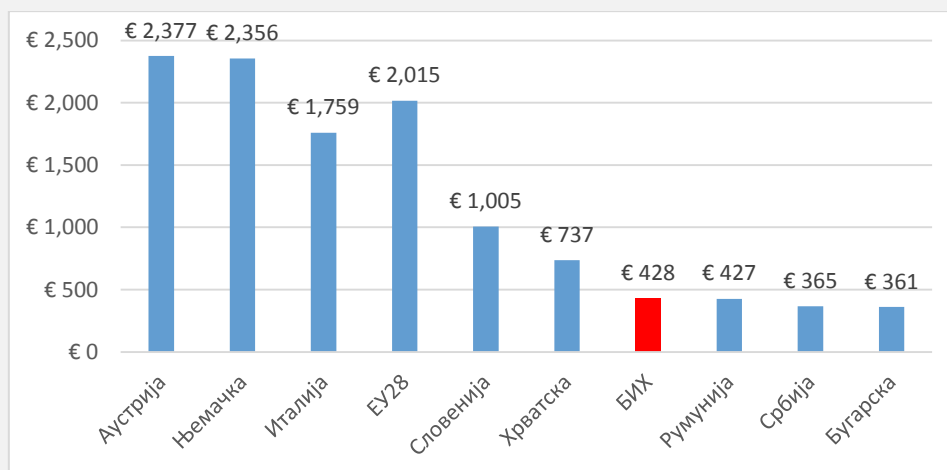
6. ПЛАТЕ ПРЕМА КУПОВНОЈ МОЋИ

6.1. ПОРЕЂЕЊЕ ПРОСЈЕЧНЕ ПЛАТЕ У БИХ СА ДРУГИМ ЗЕМЉАМА ПРЕМА КУПОВНОЈ МОЋИ

У овом дијелу вршимо поређење просјечних плата између земаља на бази њихове куповне моћи. С обзиром да између земаља постоје значајне разлике у нивоима потрошачких цијена, за исти износ у еврима није могуће купити исту количину роба и услуга у различитим земљама. Због тога, кориговањем номиналних износа плата за те разлике у цијенама можемо поредити плате између земаља на бази њихове стварне куповне моћи. То нам помаже да сазнамо колико се више (или мање) истих роба и услуга може купити за просјечну плату у једној земљи у односу на просјечну плату у другој земљи.

На Графикону 16. су приказани номинални износи просјечних нето плата по земљама за 2015. годину, гдје можемо видјети да је просјечна нето плата за БиХ износила 428 евра и била је на готово истом нивоу са Румунијом, а виша у односу на Србију и Бугарску.⁴³ Просјечна плата на нивоу ЕУ 28 је била 2.015 евра (4,7 пута већа него у БиХ). Просјечна плата у Њемачкој је износила 2.356 евра (5,5 пута већа него у БиХ).

Графикон 16 Просјечне нето плате, 2015 (у еврима)

Извор: Eurostat, статистичке агенције БиХ и Србије, Народна банка Србије

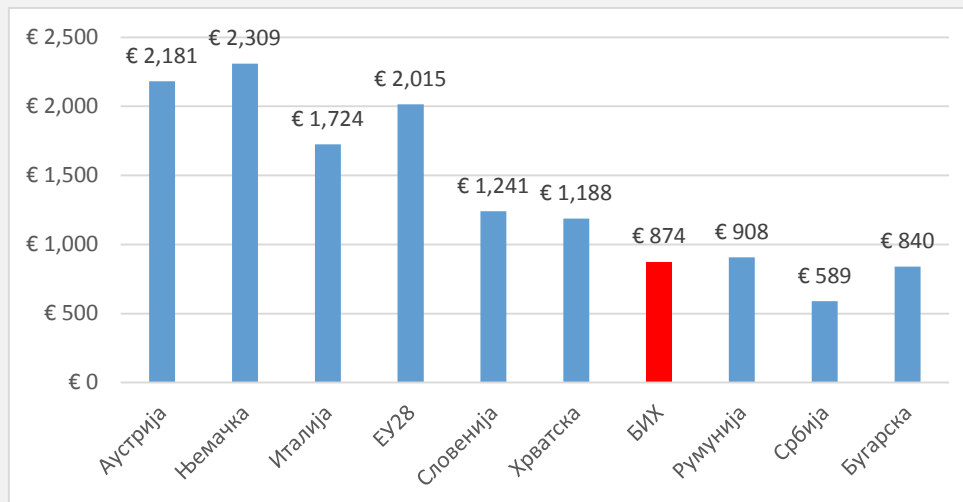
Напомена: за земље ЕУ кориштен је показатељ *Net earnings - Single person without children, 100% of AW*

Да бисмо упоредили плате између различитих земаља према куповној моћи користимо паритет куповне моћи (енгл. *purchasing power parity - PPP*) којим коригујемо износе плата за разлике у цијенама које постоје између земаља. На Графикону 17. нето плате свих земаља у еврима су кориговане у односу на просјечан ниво цијена у земљама ЕУ28. Након ове корекције, висина нето плате у БиХ је 874 PPP евра – порасла је отприлике за дупло. **То значи да се за 1**

⁴³ Овдје су вршена поређења просјечних плата на нивоу земаља (укључујући све секторе) за разлику од ранијих поређења која су се односила на прерађивачку индустрију.

евро у БиХ може купити отприлике **дупло више него у ЕУ28**.⁴⁴ У складу с тим, односи између просјечне плате у ЕУ28 и БиХ се смањило на 2,3, а између Њемачке и БиХ на 2,6.

Графикон 17: Просјечне нето плате кориговане за разлике у цијенама између земаља, 2015. (у еврима подијељеним цјеновним индексом паритета куповне моћи за стварну индивидуалну потрошњу, ЕУ 28=1)

Извор: ОЕБС, Eurostat, статистичке агенције БиХ и Србије, Народна банка Србије

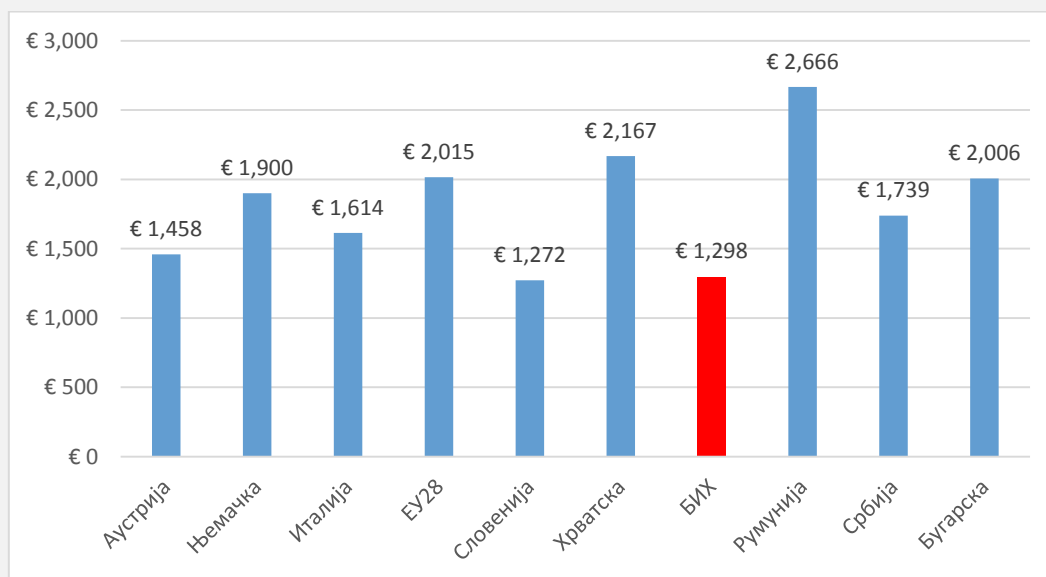
Напомена: за паритет куповне моћи кориштени су ОЕБС подаци о паритету куповне моћи за односе између цијена у 2014. години, гдје су просјечне цијене на нивоу ЕУ28 кориштене као базне цијене (подаци су доступни на <http://stats.oecd.org>)

Видјели смо да након кориговања плата за разлике у цијенама између земаља долази до значајног ублажавања релативних односа између плата. Ова корекција је урађена користећи ОЕCD индекс о односима између цијена које представља агрегатни индекс цијена различитих категорија производа и услуга (храна; одјећа и обућа; становање, вода, струја, гас и остала горива; здравствене услуге; итд.). Интересантно је примјетити да висине разлика у цијенама значајно варирају између ових категорија. На примјер, изразито високе разлике у цијенама између земаља постоје у категорији - становање, вода, струја, гас и остала горива. Примјера ради, када би запослене особе читав износ своје плате трошили на ову категорију, разлике у куповној моћи би се још драстичније смањиле, што се може видјети на Графикону 18. Штавише, куповна моћ просјечне плате у Румунији би била највиша због изразито ниских цијена у овој категорији (16% од ЕУ28 ценовног просјека у еврима). По истом принципу, **однос између куповних моћи просјечних плата у Њемачкој и БиХ се смањује на само 1,5 у случају да се обе плате у цјелости потроше на становање, воду, струју, гас и остала горива**. Ове информације могу бити од користи потенцијалним емигрантима - особама која врше финансијска поређења приликом доношења одлуке да ли да напусте постојећи посао и прихвате одређени посао у иностранству, а посебно су релевантне за особе којима је понуђен релативно ниже плаћен посао у већем граду (са изражено високим цијенама у области становања).⁴⁵

⁴⁴ То такође значи да особа у БиХ са платом од 1.931 ВАМ може купити исту количину роба и услуга као особа са просјечном платом у ЕУ28. Особа у БиХ са платом од 2.213 ВАМ може купити исту количину роба и услуга као особа са просјечном платом у Њемачкој.

⁴⁵ Наравно, за претпоставити је да овакве одлуке о одласку или останку обично укључују и поређења у неким другим аспектима, нпр. очекивања о могућностима пословног напретка, сигурност запошљавања, радничка, социјална и друга права, могућности за запослење других чланова породице, образовне могућности за дјецу, општи друштвени услови, итд.

Графикон 18: Просјечне нето плате кориговане за разлике у цијенама између земаља, 2015 (у еврима подијељеним ценовним индексом паритета куповне моћи за категорију - становање, вода, струја, гас и остала горива, ЕУ 28=1)

Извор: ОЕБС, Eurostat, статистичке агенције БиХ и Србије, Народна банка Србије

Напомена: за паритет куповне моћи кориштени су ОЕБС подаци о паритету куповне моћи за односе између цијена у 2014. години, гдје су просјечне цијене на нивоу ЕУ28 кориштене као базне цијене (подаци су доступни на <http://stats.oecd.org>)

7. КОРИШТЕНИ ИЗВОРИ

- Агенција за статистику БиХ (2017), Анкета о потрошњи домаћинстава у БиХ за 2015. годину.
- Државни завод за статистику Републике Македоније. Саопштења и статистичка база података. Преузето у периоду 23.10.2017.-17.11.2017. са: <http://www.stat.gov.mk/>.
- Државни завод за статистику Републике Хрватске. Преузето у периоду 23.10.2017.-17.11.2017. са: <https://www.dzs.hr/>.
- Ђукић, О. (2009) Плате у јавном сектору БиХ: наношење штете економији? Сарајево: Фонд Отворено друштво БиХ. Доступно на: http://www.osfbih.org.ba/images/Prog_docs/PDFP/pdfrp_09/bos_ognjen_djukic_full.pdf.
- Ђукић, О., Мартић, М., Јаковљевић, В. (2008). Основни механизми тржишта рада. Бања Лука: Центар за истраживања и студије ГЕА.
- Ђукић, О., Мартић, М., Ковач, Р. (2016). Опорезивање рада и неформална економија. Бања Лука: Центар за истраживања и студије ГЕА.
- Европска комисија (2017). *Labor Market and Wage Developments in Europe – Annual Review 2017*. Преузето 08.11.2017. године са: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8040&furtherPubs=yes>.
- Eurostat. Статистичка база података. Преузето у периоду 23.10.2017.-17.11.2017. са: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.
- Закон о раду Републике Српске, Службени гласник Републике Српске 01/16.
- Међународна организација рада, *Minmum Wage Policy Guide: Chapter 5 – Setting and adjusting minimum wage levels*. Преузето 06.11.2017. године са: http://www.ilo.org/actrav/events/WCMS_182539/lang-en/index.htm.
- Међународна организација рада, *C131 - Minimum Wage Fixing Convention, 1970 (No. 131)*.
- Међународна организација рада, интернет страница: <http://www.ilo.org>.
- Мартић, М., Ђукић, О. (2015) Неформална економија у Републици Српској – узроци и препоруке. Бања Лука: Центар за истраживања и студије ГЕА.
- Народна банка Републике Македоније. Историјски подаци о девизном курсу. Преузето у периоду 23.10.2017.-17.11.2017. са: http://www.nbrm.mk/kursna_lista.nspk.
- Народна банка Србије. Историјски подаци о девизном курсу. Преузето у периоду 23.10.2017.-17.11.2017. са: <https://www.nbs.rs/export/sites/default/internet/cirilica/scripts/ondate.html>.
- Обрадовић, Н., Ђукић, О. (2016), Социјални трансфери у БиХ – шта сиромашни грађани имају од њих? Бања Лука: Центар за истраживања и студије ГЕА.
- Пуцар, С. (2017). Анализа пројекције тржишта рада у Републици Српској 2017.-2021. Бања Лука: УУПРС.
- Републички завод за статистику. Саопштења и статистичка база података. Преузето у периоду 23.10.2017.-17.11.2017. са: <http://www.rzs.rs.ba/>.
- Републички завод за статистику Републике Србије. Саопштења и статистичка база података. Преузето у периоду 23.10.2017.-17.11.2017. са: <http://www.stat.gov.rs/WebSite/Default.aspx>.
- Савјет Европе (2008), *Digest of the Case Law of the European Committee of Social Rights*.
- Fric, K. (2017). *Statutory minimum wages in the EU in 2017*. Даблин: Eurofound. Преузето 09.11.2017. године са: <https://www.eurofound.europa.eu/observatories/eurwork/articles/statutory-minimum-wages-in-the-eu-2017>.

- Федерални завод за статистику. Саопштења и статистичка база података. Преузето у периоду 23.10.2017.-17.11.2017. са: <http://fzs.ba/>.
- Хрватска народна банка. Историјски подаци о девизном курсу. Преузето у периоду 23.10.2017.-17.11.2017. са: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/monetarna-politika/tecajna-lista/tecajna-lista>.

8. ПОПИС ГРАФИКОНА И ТАБЕЛА

- Графикон 1: Најниже плате у бруто износу у земљама ЕУ, земљама западног Балкана, РС и ФБиХ, 2017 (у еврима) 13
- Графикон 2: Пораст најниже плате на годишњем нивоу у земљама ЕУ, период прва половина 2016. године – прва половина 2017. године (у %) 14
- Графикон 3: Учешће броја запослених са нето платом од 500 ВАМ или мање у укупном броју запослених, према подручјима КД, у септембру 2016. године 19
- Графикон 4: Висина просјечне бруто плате у прерађивачкој индустрији за 2016. годину (у еврима) 21
- Графикон 5: Кретање просјечне бруто плате и одабраних показатеља у РС (2010=100) 22
- Графикон 6: Трошкови персонала у прерађивачкој индустрији за 2015. годину* (у еврима на мјесечном нивоу) 23
- Графикон 7: Промјена у висини трошкова персонала у периоду 2011.-2015. (у %) 23
- Графикон 8: Додатна вриједност по запосленом у прерађивачкој индустрији на мјесечном нивоу у текућим цијенама (у еврима) 24
- Графикон 9: Учешће трошкова персонала у додатној вриједности по запосленом - прерађивачка индустрија 25
- Графикон 10: Кретање индекса цијена произвођача из прерађивачке индустрије на мјесечном нивоу (јануар 2013=100) 27
- Графикон 11: Кретање индекса цијена произвођача из прерађивачке индустрије на мјесечном нивоу, са линеарним трендом – РС и Њемачка (јануар 2013=100) 27
- Графикон 12: Запослени у свим нивоима владе (као постотак у укупном броју запослених) 29
- Графикон 13: Однос просјечне плате у јавној управи према просјечним платама у другим секторима РС (у %) 30
- Графикон 14: Однос просјечне плате у јавном сектору према просјечној плати у приватном сектору, по ентитетима и земљама (у %) 31
- Графикон 15: Индекс плата за индустрију, грађевинарство и услуге заједно, квартално, 2012=100 34
- Графикон 16: Просјечне нето плате, 2015 (у еврима) 35
- Графикон 17: Просјечне нето плате кориговане за разлике у цијенама између земаља, 2015. (у еврима подијељеним ценовним индексом паритета куповне моћи за стварну индивидуалну потрошњу, ЕУ 28=1) 36
- Графикон 18: Просјечне нето плате кориговане за разлике у цијенама између земаља, 2015 (у еврима подијељеним ценовним индексом паритета куповне моћи за категорију - становање, вода, струја, гас и остала горива, ЕУ 28=1) 37
- Табела 1: Земље са највећим учешћем у обиму спољнотрговинске размјене са Републиком Српском, 2016 (у хиљадама ВАМ) 11
- Табела 2: Извоз и увоз према економским групацијама земаља (у хиљадама ВАМ) 12
- Табела 3: Најниже плате у бруто износу у земљама ЕУ, земљама западног Балкана, РС и ФБиХ, 2017. (у еврима) 12
- Табела 4: Однос најниже бруто плате и просјечне бруто плате по земљама, 2016. (у %) 14
- Табела 5: Број исплаћених радника у пословним субјектима, према подручјима КД и висини нето плате, у септембру 2016. године 19

- Табела 6: Просјечне плате у одабраним секторима, у 2017. години 30